

Mensen helpen mens te blijven

Motivatie en drijfveren

Jaarschrift 2026

Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de Krijgsmacht

Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de Krijgsmacht

Mensen helpen mens te blijven

Thema: Motivatie en drijfveren

Inhoud

Pag 6	Voorwoord – redactie
Pag 8	Drijfveren – Gert van der Ende
Pag 12	Terug naar mijn drijfveren – Kees Jan Rodenburg
Pag 17	Met de poten in de modder – Edwin Groot Karsijn
Pag 20	Het morele hart voor de marine is groot – Sitara Hartsteen
Pag 23	Podcast: in gesprek met Linda Kapelle
Pag 26	Hollen en stilstaan – Melissa van der Kamp
Pag 28	Podcast: in gesprek met Peter van Uhm
Pag 32	Fotocollage
Pag 34	Motivatie op missie – Dirk-Jan Bierenbroodspot
Pag 36	Samen sterk, samen gemotiveerd – Marien Klein
Pag 38	Ziekentrooster – Wim van Domselaar
Pag 40	Vertrouwen van een kind – Bram Verduijn
Pag 42	Motivatie en hoop – Benno van Gils
Pag 44	Reservist aan het woord – Leonie Bos
Pag 48	Podcast: in gesprek met Wim Bos en André de Oude
Pag 51	In dienst van de koning van vrede – Jan Peter van Bruggen
Pag 56	Jaarverslag Contact in Overheidszaken Militair (CIO-M) 2025
Pag 60	Fotocollage
Pag 62	Kerkgenootschappen en plaatsingen per 1 februari 2026

Colofon Jaarschrift 2026

Het Jaarschrift 2026 is een uitgave van de Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij Defensie.

Frederikkazerne
Gebouw 101
Van Alkemadeaan 786
2597 BC Den Haag
Postadres: Postbus 90701
2509 LS Den Haag
Telefoon: 088-9530025
E-mail: ProtestantseGeestelijkeVerzorging@mindef.nl
Website: www.dgv.nl/protestants

In samenwerking met de Commissie Militairen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken.

p/a de secretaris van het CIO-M
Mr.drs. H.C.F. van den Berg
Eikenlaan 47
3925 VH Scherpenzeel
Telefoon: 06-12752501
E-mail: hcfvandenbergh@hotmail.nl

Eindredactie
Leonie Bos, Melissa van der Kamp, Sjoerd Muller en Bram Verduijn

Hoofdreductie
Gert van der Ende, Kees Jan Rodenburg en Corine Sloots

Ontwerp
Valentin Ocheda

Foto's omslag
Sjoerd van der Hucht

Druk
REPRO Den Haag

Missie Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging

De Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht helpt militairen, burgermedewerkers, veteranen en hun relaties in te gaan op vragen die worden opgeroepen in en door het werken in de krijgsmacht.

Krijgsmachtpredikanten maken deel uit van het militaire leven op kazernes en velden, tijdens vaarperioden of oefeningen en tijdens uitzendingen.

De Protestantse Geestelijke Verzorging laat zich leiden door het verhaal van Jezus Christus.

Haar kernwaarden zijn:

- *de overtuiging dat mensen kostbaar en kwetsbaar zijn,*
- *de hoop op duurzame vrede en recht,*
- *het vertrouwen dat de kracht van liefde sterker is dan die van wapens.*

Logo van de PGV.

De duif is het symbool van de Geest van God en van de vrede.

De tekst is uit Zacharia 4: 6, 'Niet door kracht of geweld, maar door mijn Geest'. (HSV)

Voorwoord

Voor je ligt het nieuwe jaarschrift met als thema 'motivatie en drijfveren'. Dit jaarschrift is bedoeld om je mee te nemen in het werk en in de wereld van de krijgsmachtspredikanten. Wat zet ons in beweging? Wat beweegt militairen? Waar halen we motivatie vandaan?

Het woord motivatie is afgeleid van het Latijnse *movere*, wat 'bewegen' betekent. Waartoe doe je de dingen die je doet? Van 'vrede in de wereld brengen' tot het 'doen van stoere dingen' en wellicht soms, meer op de achtergrond, het 'ergens bij willen horen'. Ten diepste gaat het hier over je innerlijke drijfveren en inspiratiebronnen. Omdat woorden vaak te groot aanvoelen, zowel voor ons als voor militairen, zijn gesprekken en verhalen rondom motivatie vaak meer zoekend en stamelend dan vastomlijnd.

Tegelijkertijd zien we in ons werkveld ook dat motivatie onder druk kan komen te staan, door omstandigheden die persoonlijke morele waarden schenden, zowel thuis als op missie. De motivatie waarmee je iets begint, in dit geval je werk bij Defensie, zal misschien niet hetzelfde blijven als je al jaren bij Defensie werkt. De waarden achter onze motivatie kunnen in de loop der tijd verschuiven. Dit wordt bijvoorbeeld duidelijk in een bijdrage van een beginnend krijgsmachtspredikant en in de verhalen van twee krijgsmachtspredikanten die de dienst net hebben verlaten.

Het woord motivatie is afgeleid van het Latijnse *movere*, wat 'bewegen' betekent.

Motivatie en drijfveren

Daarnaast vind je in deze uitgave bijdragen van militairen uit de verschillende krijgsmachtonderdelen. Naast deze persoonlijke verhalen is er ook ruimte voor theoretische doordenking. Zo is onze collega Jan Peter van Bruggen het afgelopen jaar gepromoveerd op het proefschrift 'morele grenzen in oorlogsgebied'. Het jaarschrift blijft dit keer niet bij tekst alleen. Bij drie artikelen vind je QR-codes die je doorverwijzen naar de podcast, waarin de geïnterviewden hun verhaal uitgebreid delen.

Van harte wensen we je veel leesplezier toe met dit jaarschrift. •

Redactie jaarschrift

Leonie Bos, Melissa van der Kamp,
Sjoerd Muller & Bram Verduijn.

Drijfveren

Het thema van dit Jaarschrift deed mij terugdenken aan de kerkdienst waarin ik bevestigd werd als predikant. In de kerk van het Friese dorp Kubaard ging op die zondag de Bijbel open bij 2 Korintiërs 5 en klonk de tekst: 'Wat ons drijft is de liefde van Christus.'

In dit jaarschrift zult u verschillende verhalen lezen over wat collega's en militairen motiveert in het werk dat zij doen. We vernemen wat hen drijft. Waarom zijn dominees en militairen bereid soms maanden van huis te zijn? Wat inspireert de dominee in het werk van krijgsmachtpredikant, werk dat soms best weerbarstige kanten heeft. Waar halen ze hun motivatie vandaan? Wat drijft een militair om een wapen te willen dragen?

Paulus, de schrijver van de brief aan de gemeente te Korinthe, wordt gedreven door de liefde van Christus. De ervaring van deze liefde heeft hem in beweging gebracht om het goede nieuws dat met Hem tot ons gekomen is uit te dragen. Het maakt ook dat hij zich niet uit het veld laat slaan als het tegenzit. Het zorgt ervoor dat hij 'koers' houdt, dat hij zich niet laat afleiden. Hij weet wat hij wil. Hij is gepassioneerd en geïnspireerd.

Veranderkracht

Paulus' ervaring van de liefde van Christus bleek een veranderkracht in zijn leven. En veranderkracht, zo schrijft voormalig theoloog der Nederlanden Kees van Ekris, is dat je ziel, je ogen, je verbeelding, je verstand, je tong, je handen zo worden aangeraakt door God, dat er een ander elan in je komt, een ander bewustzijn. Je komt in een ander krachtenveld te staan. Ik denk dat we als krijgsmachtpredikanten hier allemaal wel iets van ervaren. Want hoe kun je anders de soms tegendraadse boodschap van het Evangelie uitdragen en voorleven? Waar haal je anders je hoop vandaan op een betere wereld waarin de oorlog niet

Hoofdkrijgsmachtpredikant Gert van der Ende

Paulus, de schrijver van de brief aan de gemeente te Korinthe, wordt gedreven door de liefde van Christus.

De ervaring van deze liefde heeft hem in beweging gebracht om het goede nieuws dat met Hem tot ons gekomen is uit te dragen.

meer wordt geleerd? En is het niet door de liefde van Christus dat we geloven in verzoening en een nieuw begin? En hoe houd je het vol als het tegenzit of als het spannend wordt? Is dat niet ten diepste door de liefde van Christus die ons draagt?

Het is belangrijk om hier met elkaar over te spreken. Want ook de wereld van Defensie is een krachtenveld dat je beïnvloedt. Je maakt als krijgsmachtpredikant deel uit van die wereld. Daarover spraken we tijdens onze studiedagen in het voorjaar. Gast was Koos Jan de Jager die kort daarvoor zijn onderzoek naar het optreden van de legerpredikanten en legeraalmoezeniers ten tijde van de positionele acties in Nederlands-Indië had verdedigd. Uit dat onderzoek kwam naar voren dat de meeste predikanten en aalmoeze-

niers hun mond hielden of wegkeken als ze getuigen waren of hoorden van ernstige misstanden. Velen gingen mee in het narratief van de krijgsmacht en de politiek van die tijd. Dat het een strijd was tegen terroristen. Een belangrijk argument voor deze geestelijk verzorgers om niet te spreken was hun loyaliteit aan de militair. Kritische opmerkingen over het optreden zouden ervoor kunnen zorgen dat de relatie onder druk zou komen te staan.

Als krijgsmachtpredikanten herkennen we deze spanning tussen loyaal zijn en zo-nodig kritisch spreken. Het was goed hier met elkaar over na te denken, over hoe we dat wel kunnen doen. Overigens is dit een voortgaand gesprek. In een artikel heb ik dat de paradox van de krijgsmachtpredikant genoemd.

Morele verantwoordelijkheid

In onze najaarsconferentie met de leden van het CIOM was onze oud-collega Jan Peter van Bruggen te gast. Hij heeft onderzoek gedaan naar de morele verantwoordelijkheid van de militair. Sinds de Neurenbergprocessen na de Tweede Wereldoorlog kan een militair zich niet meer verschuilen achter een commandant met de opmerking “Befehl ist Befehl”. Een militair kan persoonlijk verantwoordelijk worden gehouden voor zijn optreden in oorlogsgebied, zelfs als hij opdracht heeft gekregen van een commandant tot dat optreden. Hij/zij moet een eigen afweging maken. Soms kan dat betekenen dat hij klem komt te zitten tussen de opdracht die hij gekregen heeft en zijn persoonlijke afweging. In de lessen morele vorming die dominees verzorgen voor militairen is dit een onderwerp dat zeker voorbijkomt. Jan Peter heeft daar met zijn onderzoek een goede onderbouwing bij gegeven.

De laatste tijd hoor je hier en daar over een opleving van religiositeit onder jonge mensen. Er groeit een generatie op met meer belangstelling voor geloof en spiritualiteit, meer dan voorgaande generaties.

De laatste tijd hoor je hier en daar over een opleving van religiositeit onder jonge mensen. Er groeit een generatie op met meer belangstelling voor geloof en spiritualiteit, meer dan voorgaande generaties. De collega's die verbonden zijn aan de opleidingslocaties, waar de jonge mannen en vrouwen opkomen die militair willen worden, merken dat. Er is veel vraag naar de krijgsmachtbijbel, een dwarsligger die in de 'liboza' (linker bovenzak) past. Omdat de voor-

raad slonk werd een bestelling bij het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap gedaan. Tot onze verrassing werden de krijgsmachtbijbels ons geschonken. En natuurlijk met grote dank aanvaard!

We ontvingen niet alleen krijgsmachtbijbels, ook zgn. scheepsbijbels. Elk nieuw marineschip ontvangt bij indienststelling een scheepsbijbel met de naam van het schip erop. Een oude traditie die nog steeds in ere wordt gehouden. Bij de indienststelling van Zr. Ms. Den Helder op 1 oktober jl. kreeg ik de gelegenheid de scheepsbijbel uit te reiken met daarbij een korte toespraak.

De drie V's

Het werk van de krijgsmachtpredikant wordt wel omschreven aan de hand van drie 'V's', Verzorgen, Vormen en Vieren. Bij *verzorgen* denken we aan het nabij zijn bij de militair. De dominee heeft een unieke positie binnen de krijgsmacht, ze kan 'nulde-lijns' rondlopen over de kazerne of aan boord van een schip. Door laagdrempelig aanwezig te zijn worden contacten gelegd en ontdekken militairen dat je met de dominee in gesprek kunt, en dat alles wat gezegd wordt geheim blijft. *Vorming* vindt plaats tijdens conferenties op Vormingscentrum Beukbergen en de lessen die gegeven worden op de opleidingen. De deelnemers zijn doorgaans jonge mensen in een kwetsbare fase van hun leven. De onderwerpen die aan bod komen zijn gericht op de ontwikkeling van hun morele integriteit. Centraal daarbij is de reflectie op de morele dimensie van het vak van militair-zijn. *Gevierd* wordt er tijdens bivakken, uitzendingen en oefeningen. De dominee biedt een kerkdienst/bezinningsmoment aan voor de militair, een moment van bezinning en tot jezelf komen. Een rustpunt in de week.

Op al deze terreinen hebben de collega's zich het afgelopen jaar met veel passie ingezet.

Collega *Wim de Bruin* was vanaf eind 2024 en tot begin 2025 met het detachement F-35-vliegtuigen mee naar Estland om het NAVO-luchtruim te beschermen. Hij vierde daar met de militairen kerst en de jaarwisse-

ling. Bijzondere momenten waarbij het gemis van het thuisfront extra wordt ervaren. Wim werd afgelost door *Wouter Johan van Sintmaartensdijk* die tot begin april de geestelijke verzorging voor het volgende detachement voor zijn rekening nam. Eind januari vertrok *Leonie Bos* samen met de militairen van de luchtmobiele brigade voor ruim 5 maanden naar Bagdad. Een uitzending met een spannend slot vanwege de strijd die ontbrandde tussen Iran en Israël. Gelukkig is iedereen veilig teruggekeerd. Een paar dagen na Leonie vertrok *Bram Verduijn* naar Litouwen. Nederland neemt al jaren deel aan de Multinational Battlegroup, een vooruitgeschoven aanwezigheid van de NAVO in Litouwen. Bram was daar gedurende drie maanden de GV-er voor zo'n driehonderd Nederlandse militairen. Eind april is *Judith Vogel* scheep gegaan aan boord van Zr. Ms. De Ruyter voor een missie van vier maanden. De Ruyter maakte deel uit van een NATO vlootverband (SNMG1) met meerdere schepen. Ook collega *Hilbrand van Eeken* koos weer het ruime sop. In het najaar was hij drie maanden verbonden aan Zr. Ms. Johan de Witt. De vliegers en het onderhoudspersoneel van de F-35 gingen eind augustus weer op uitzending, dit keer voor drie maanden naar Polen. *Dirk-Jan Bierensbroodspot* was mee als hun geestelijk verzorger maar werd gevraagd nog twee weken langer te blijven om ook voor de re-deployment ploeg geestelijk verzorger te zijn. Begin december vertrok *Martijn Barth* naar Polen met de militairen van De Peel. Zij zullen met de Patriot (het luchtafweersysteem) het NATO-luchtruim aldaar verdedigen. Eind februari hoopt Martijn terug te keren. Kort na de jaarwisseling, tijdens de hevige sneeuwval, vertrok *Helga Knecht* met de nodige vertraging naar Bosnië. Zij is daar de GV-er voor de luchtmobiele infanteristen die in Bosnië en Herzegovina patrouilleren om veiligheid en stabiliteit op de Westelijke Balkan te bevorderen. Tot slot is half januari *Desirée Scholtens* scheep gegaan aan boord van Zr. Ms. Friesland voor een vaarperiode van ruim vijf maanden in de Caribische Zee. Het schip zal worden ingezet voor drugs-counter operaties.

Nieuwe collega's

De geopolitieke ontwikkelingen zorgen er voor dat er meer missies en grotere militaire oefeningen zijn. De vraag naar geestelijke verzorging is daarbij ook toegenomen. In 2014 is afgesproken dat als Defensie zou groeien de Diensten Geestelijke Verzorging mee zouden groeien. Vorig jaar resulteerde dat in een groei van zeven extra geestelijk verzorgers waarvan er twee zijn ingevuld door de protestantse geestelijke verzorging. De komende jaren zal de groei doorzetten.

We zijn dankbaar dat we het afgelopen jaar voldoende nieuwe collega's hebben kunnen werven voor de ontstane vacatures. In augustus hebben we *Taco Postuma* begroet (OTC-KMar Apeldoorn) en op 1 februari jl. is *Arjen ten Brinke* in dienst gekomen (Erfprins, Den Helder). Intussen zitten nog vijf kandidaten in het keuringstraject. Dit voorjaar hopen we hen te kunnen verwelkomen.

Vijf collega's zijn met functioneel leeftijdsontslag gegaan. Op 21 mei nam *Wouter Johan van Sintmaartensdijk* na 17 jaar afscheid van de dienst. Voor *Andre de Oude* viel het afscheid op 20 juni ook na 17 dienstjaren. *Wim Bos* vierde zijn afscheid op 24 juni na 24 dienstjaren. *Erik Huiting* was ruim 19 krijgsmachtpredikant en vierde zijn afscheid op 10 september. *Gert van der Ende* droeg op 22 januari zijn functie over aan *Kees Jan Rodenburg* na 23 dienstjaren.

Tenslotte, dit is mijn laatste bijdrage aan het Jaarschrift. Tijdens de functieoverdracht op 22 januari jl. wilde ik graag gezegd hebben dat het werk van de *krijgsmachtpredikant* begint in de kerk. En dan denk ik aan wat elke zondag in de kerk wordt gevierd: dat we leven in het licht van de opgestane Heer. In dat licht mogen we ons werk doen als krijgsmachtpredikant. Dat geeft ons grond onder de voeten. En doet ons leven en werken vanuit de verwachting van het komende Rijk van God, een Rijk van liefde, vrede en recht. Over drijfveren gesproken! •

Terug naar mijn drijfveren

Functieoverdracht

Op 22 januari vond in de Lutherse kerk in Den Haag het afscheid plaats van Gert van der Ende als Hoofdkrijgsmachtspredikant (HKP) en had ik de eer om die functie van hem over te nemen. Het was een bont gezelschap daar in de kerk, met collega's van de Protestantse Geestelijke Verzorging, genodigden vanuit Defensie, familie en vrienden.

Het was een mooie en ingetogen dienst met muzikale medewerking van Koperkwintet marinierskapel, organist Rien Donkersloot en als pianist onze collega Wouter Bakker. Het formele deel werd gesymboliseerd door twee handelingen. Gert overhandigde de Rembrandt-Bijbel en daarmee zijn functie aan ondergetekende. Daarna legde hij de unieke witpaarse PGV-stola af en gaf die aan ds. Trijnie Bouw, voorzitter van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland.

In zijn toespraak refereerde Gert aan de tekst over de Emmaüsgangers, waarmee hij vier jaar geleden zijn periode als HKP begon. Destijds gaf hij daarmee te kennen zelf een reisgenoot te willen zijn voor de collega's van de PGV en zo met hen in gesprek te gaan over wat hen bezighield. Gert ging in op de urgentie van ons werk nu Defensie zich voorbereidt op een grootschalig conflict. Tegelijkertijd doen we dat als protestantse geestelijk verzorgers in het licht van het wenkende perspectief van het Koninkrijk van God,

Gert overhandigde de Rembrandt-Bijbel en daarmee zijn functie aan ondergetekende.

een perspectief dat levend wordt gehouden door de kerk.

In mijn toespraak heb ik stilgestaan bij een zin uit de missie van de PGV, namelijk dat we ons werk doen vanuit het vertrouwen dat de kracht van de liefde sterker is dan die van wapens. Deze zin, die afgeleid is van Hooglied 8:6, spreekt me sterk aan. Terwijl de kracht van wapens en van de dood onloochenbaar is, is er een levenskracht die even sterk is of zelfs sterker. Namelijk de wil om de ander te zoeken, de bereidheid om je in te zetten voor iets dat groter is dan jezelf, de keuze om te geven zonder daar persoonlijk beter van te worden. Het heeft me altijd verwonderd dat die kracht zo vaak te vinden is in de eenheden waarmee ik heb mogen werken. Daarmee wil ik de militaire wereld niet idealiseren. Er gaat ook veel niet goed en mensen kunnen soms flink in de knel komen. Dit woord over de kracht van liefde inspireert me, omdat ze niet wijst naar wat wij zelf zo goed doen (of verkeerd), maar naar de Bron van leven die buiten ons ligt. Te weten van die bron is een drijfveer,

die me helpt om die levenskracht te zoeken en te herkennen op kazerne, oefenterrein of missiegebied en om mijzelf ook te laten leiden door die creatieve levenskracht. In de grimmige tijden waarin we leven is dat een onmisbare tegenkracht.

Leger des Heils

Toen ik tien jaar geleden bij Defensie begon sprak iemand me aan: 'Wat heb ik gehoord, ga je voor het Leger des Heils werken?' Ik reageerde ongeveer zo: 'Eh, nou ik ga bij Defensie werken, maar dat is evengoed om er te zijn tot heil van anderen.'

Ik vertel dit niet alleen als grappige anekdote, maar ook omdat dit tien jaar geleden, bij mijn binnenkomst bij Defensie mijn drijfveer was, om anderen te steunen en bij te staan, vooral als het spannend zou kunnen worden. Ik was er op dat moment nog niet van overtuigd of ik staande zou blijven binnen de context van een geweldsorganisatie. Ik kom uit een pacifistisch nest; de stap naar Defensie was bepaald niet vanzelfsprekend. (Lees verder op p.16)

Funcieoverdracht HKP 22 januari 2026

Foto's: Sjoerd van der Hucht

In de dienst van de functieoverdracht heb ik naar voren gebracht dat ons prachtige

werk daarom niet alleen draait om tijd en aandacht geven, maar ook om gebed.

Wat me hielp was een gesprek met een dominee die al jaren bij Defensie werkte en die mijn aarzeling herkende. Zijn opmerking dat niet de krijgsmacht bepaalt waar ze opereert, maar dat dit het besluit is van kabinet en parlement, opende mijn ogen ervoor dat de samenleving als geheel verantwoordelijkheid draagt voor het doen en laten van Defensie. Onbewust was ik tot dan toe op veilige afstand gebleven van alles wat ik bedenkelijk vond. Die jaren liggen intussen ver achter me – het werk bij Defensie heeft me wat wijzer gemaakt.

Heilssoldaat en achterwacht

Ik zie me nog staan op een veldje, ergens in de Duitse Pfalz. Niets mooier dan dat. Rondom Pantserhouthuizers, die gereed staan voor een grote oefening en klaar om op bevel te vuren. Helaas hangt er een dikke mist. Er moet worden gewacht tot die optrekt. De mannen en vrouwen die de vuurmonden bedienen zijn er laconiek onder. Dit gebeurt zo vaak, merk ik in de loop der jaren. Als artillerie-peloton sta je achter het front klaar om steun te verlenen aan de eigen troepen, maar die steun wordt lang niet altijd gevraagd. Voor de heilssoldaat in me waren dit gouden tijden. De militairen hadden volop tijd voor mij en ik kon mijn wapens volop in de strijd gooien: tijd nemen en aandacht geven aan mensen en wat hen drijft, hier en daar advies geven en vaak ook een soort vaderfiguur zijn met een bemoedigend woord en een relativerende opmerking.

Ik zie me nog staan op dat andere moment, bij de klimtoren in Apeldoorn. De deelnemers aan de interne opleiding van de Brigade Speciale Beveiliging (BSB, Kmar) voeren een pittige reeks opdrachten op en rond de toren uit. Ze zijn die week behoorlijk uitgeput door slaapdeprivatie en stressfactoren en moeten nu laten zien wat ze nog in huis hebben. Een cursist hangt aan een lang touw en moet boven zien te komen. Ik zie het samen met een instructeur een tijdje aan. De cursist doet herhaalde pogingen, klimt een beetje, maar valt weer terug, neemt lange rustpauzes. Ik vraag aan de instructeur wat hij ziet. De reactie verbaast me: 'Ik zie iemand die niets doet. Hij

hangt daar maar. Ik heb liever dat hij een echte poging doet om boven te komen en dan naar beneden dondert, dan dat hij daar maar blijft hangen.' Ik vraag wat hij precies bedoelt. 'Het lijkt erop dat deze cursist wacht totdat iemand hem zelig gaat vinden en hem gaat redden. Maar dat gaat niet gebeuren. In Kaboel is er ook niemand die je gaat redden als je midden in de stad een lekke band krijgt.' Ik begrijp de boodschap en ook de noodzaak om toekomstige collega's op deze manier te trainen gezien het type werk dat ze gaan doen. Als geestelijk verzorger moest ik flink schakelen. Er was weinig tijd voor mij en ik kon niet dicht bij het werk komen. Ik werd vooral achterwacht voor mensen die langdurig ziek thuis zaten of andere issues hadden die niet een-twee-drie konden worden opgelost.

Wijzer

Deze ervaringen hebben me wijzer gemaakt. Van de BSB heb ik geleerd om niet van iemand te verwachten dat die mij bij de hand pakt. Ik moest zelf terug naar de basis, naar mijn drijfveren en de manier waarop ik mijn werk doe. Ik ging zien dat het contact met militairen niet draait om de steun en de bijstand die ik kan of wil geven, maar om de beschikbaarheid voor de ander. Van de Artillerie heb ik geleerd om paraat te staan en geduldig te wachten op wat komt. Dat heeft wat mij betreft een spirituele dimensie, omdat we in ons werk ook uitkijken naar sporen van Gods aanwezigheid.

In de dienst van de functieoverdracht heb ik naar voren gebracht dat ons prachtige werk daarom niet alleen draait om tijd en aandacht geven, maar ook om gebed. In het gebed reiken we met onze dank en onze nood uit naar God en leren we op Hem vertrouwen. Het is mijn voornemen om daarover als Hoofdkrijgsmachtspredikant het gesprek aan te gaan met de collega's van de Protestantse Geestelijke Verzorging en met de zendende kerken. •

Edwin Groot Karsijn

Met de poten in de modder

Sinds augustus 2024 ben ik dominee bij Defensie. Met welke motivatie ben ik begonnen? En zijn mijn verwachtingen werkelijkheid geworden? Of is het werken bij Defensie toch heel anders dan gedacht? Met andere woorden: past het nieuwe jasje of toch niet?

Eindmars met op de achtergrond de Willemsbrug (R'dam). Mijn bekpakking bestond uit een tas vol stroopwafels en pepermunt. (eigen beeld)

Motivatie

Leren marcheren, speedmarsen in de duinen, tactisch verplaatsen in het bos. Zo begon het avontuur bij Defensie: met de specialistenopleiding. Een mooie ervaring. Na deze onderdompeling in de wereld van de marine, begon mijn werk op de Van Ghentkazerne in Rotterdam. Deze kazerne is de bakermat van onze mariniers. Een bijzondere plek, waar de mythische kracht van dit 360 jaar oude elitekorps voelbaar is. Op deze kazerne mag ik, samen met pater Maurice en humanistisch raadsman René, mijn steentje bijdragen door er te zijn voor de jonge (met name) mannen die marinier willen worden. Natuurlijk zijn we er ook voor alle andere mensen die op deze kazerne werkzaam zijn, maar onze focus ligt bij de jongens die marinier willen worden. Maar waarom wilde ik eigenlijk dominee bij Defensie worden? Mijn motivatie om dit werk te gaan doen, werd gedreven door onder andere de volgende elementen: het willen bieden van een luisterend oor, mijn interesse in de wereld van Defensie en middenin de wereld willen staan.

Bij ieder mens leeft de behoefte om gezien en gehoord te worden.

Dat is wat ik de afgelopen tijd opnieuw heb gemerkt.

Een luisterend oor

Eén van de dingen die ik als dominee bij Defensie heb bij te dragen, is het bieden van een luisterend oor. Mijn belangrijkste taak is om er te zijn voor de jongens die marinier willen worden. Ik probeer naast hen te staan en met hen op te trekken. Een rustmoment met een stroopwafel erbij tijdens een bivak. Een traantje wegpinken, omdat de droom om marinier te worden in het water is gevallen. Een gesprek van hart tot hart, omdat de situatie thuis gecompliceerd is. Gaandeweg mijn werk als dominee in de gemeente heb ik al gemerkt dat deze luisterende houding bij mij past. Ik heb er plezier in en het heeft meerwaarde. Sterker nog: ik denk dat het bieden van een luisterend oor broodnodig is. Bij ieder mens leeft de behoefte om gezien en gehoord te worden. Dat is wat ik de afgelopen tijd opnieuw heb gemerkt.

De wereld van Defensie

Een andere reden om de overstap naar Defensie te maken, is mijn interesse in de wereld van Defensie. De krijgsmacht is een tamelijk gesloten wereld. Kazernes zijn omgeven door hekken en militairen zie je nauwelijks in hun gevechtstenu op straat. Wat gebeurt er op kazernes en wat drijft mensen om militair te worden? Deze nieuwsgierigheid naar de wereld van Defensie en naar onze militairen helpt mij in mijn werk. Ik vind het interessant wat er allemaal gebeurt binnen die hekken; wat militairen doen, wat ze moeten kunnen en wat hen bezielt. Mensen voelen

het als je oprecht geïnteresseerd bent. Daarnaast vind ik uitdaging in de (theologische) vragen die dit werk oproept. Wanneer is inzet van onze krijgsmacht in mijn ogen gerechtvaardigd? Hoe beweeg ik mij als dominee binnen dit veelzijdige en veelkleurige 'bedrijf'? Wat stel ik aan de orde tijdens mijn lessen morele vorming en hoe doe ik dat? Enzovoort. Ook bij Defensie geldt: uitgeleerd ben je nooit.

Middenin de wereld

Ik ben acht jaar predikant geweest in de gemeente. Dat was op veel momenten mooi en betekenisvol werk. Maar daarnaast heb ik altijd het verlangen gehad om ook iets buiten de muren van de kerk te gaan doen. Om nog meer middenin de samenleving te zijn. Ik merk dat ik daar behoefte aan heb. Wat heeft het evangelie, dat God mens geworden is, voor een waarde buiten de muren van de kerk? Wat kan ik leren van mensen die anders in het leven staan dan ik? En wat kunnen zij leren van mij en van de christelijke traditie die ik, in alle bescheidenheid, present mag stellen? Met de poten in de modder, letterlijk en figuurlijk. Dat is wat mij trok en trekt aan dit werk. Want ook in de levens van militairen speelt er genoeg. Van ingrijpende ervaringen tijdens uitzendingen tot het zoeken naar bevestiging. De casuïstiek is zeer divers. Gaan waar zij gaan, daar waar mogelijk en wenselijk. Niet omdat ik zo graag militair had willen worden, maar wel omdat ik het mooi vind om met hen op te trekken als hun dominee.

Ons werk als geestelijk verzorgers is van wezenlijk belang,

zonder dat ik onze rol wil overschatten.

En soms schuurt het

Ik zeg dus: het jasje past. Werken als dominee bij Defensie is mooi en betekenisvol werk. Ons werk als geestelijk verzorgers is van wezenlijk belang, zonder dat ik onze rol wil overschatten. De verwachtingen die ik vooraf had van ons werk sporen over het algemeen met hoe ik het nu ervaar. Toch schuurt het gevechtstenu soms ook wel, als ik eerlijk ben. Dat groene gevechtstenu zit me nog niet als gegoten. En misschien blijft dat ook wel zo. Een sterke krijgsmacht is namelijk nodig om de vrede te bewaren en te bewaken. We kunnen niet zonder. Daar ben ik van overtuigd. En tegelijkertijd zou het beter zijn als we als mensheid massaal onze wapens zouden omsmeden tot mooiere instrumenten. Maar zover is het blijkbaar nog niet. Godzijdank staat er een kruis op mijn jasje, denk ik dan maar. Een kruis dat met zijn poot in de modder staat. •

Het operationele hart voor de Marine is groot, maar mijn morele kompas ook.

Sitara Hartsteen (41) kwam in 2003 bij de Koninklijke Marine. Daar bekleedde ze in meer dan twintig jaar als officier diverse functies, zowel vanachter een bureau als op de schepen, op grote fregatten zowel als bij de onderzeedienst.

Kortgezegd: zij kent de bijzondere wereld die de Marine is. Het vertrekken en het thuiskomen, de eindeloze zee tot aan de horizon, de opgeslotenheid als je maandenlang op een schip vertoeft. Tevens is Sitara de officiële scheepsdichter van de Marine. Kan poëzie de drijfveren en motivaties voor dit werk onder woorden brengen?

*Ik, ik, is dit mijn schuld?
Mijn mensen, hun families.
Dit, is dit het einde?
Ik zie de golven. En voel de zee. Op de cadans.
Bewegen we mee.
Onze laatste missie. Mijn mannen. De handen ineen.
Ik, ik, bedank. De zee.*

Dit gedicht schreef ik een aantal jaren geleden tijdens mijn laatste missie op zee. Een ambitie, groeiend met de jaren. Geleid door een innerlijke kracht, een motivatie die soms geen woorden kent. Een gevoel, om onderdeel uit te maken van een groep mensen. Samen, samen slaan we de handen ineen. Toch?

Kijkend naar de sterren

Streven naar soms een utopisch doel, het land helpen, er voor elkaar zijn, iets betekenen. Dat gevoel is voor mij hetgeen wat me al 23 jaar bij Defensie, bij de Koninklijke Marine, houdt. Lange werkdagen, complexe opdrachten in een dynamisch werkveld, tegenslagen, successen. Samen zitten we in een snel-trein die maar doordendert, waar we soms vergeten om stil te staan en daadwerkelijk te genieten van onze successen. Ik probeer in het hier en nu te leven – maar soms is dat lastig. Op zee check ik soms even in, bij mezelf, bij anderen. Kijkend naar de sterren,

het onbegrijpelijke en mystieke deel van het universum. Na een lange uitputtende dag kijken we elkaar aan: waarom doen we dit werk eigenlijk? Ik geniet van deze momenten, van de verbinding die op dat moment ontstaat. Een wereld waarin je lang van huis weg bent, omringd door collega's, met sommigen ben je bevriend. Wat maakt het nu, dat we vrijwillig zo lang weg zijn? Een vlucht? Een vlucht van thuis?

*Als ik aan thuis denk
Dan verlang ik naar de warmte
Van de open haard
Mijn dierbaren
Dichtbij, en ver weg*

*Als ik aan thuis denk
Verlang ik naar de stilte
De vrijheid
Dat gevoel van vertrouwen
Thuiskomen*

*Maar als ik aan thuis denk
Denk ik ook terug
Aan de mooie momenten
De zee
Het avontuur
De mensen*

*Dan denk ik aan de vlucht
De vlucht van thuis
Ondergedompeld in de drukte
Van het hier en nu*

*Thuis
Op zee
Thuis
Thuis*

Een betere wereld

Als ik mijn motivatie om te werken binnen de Marine in een aantal woorden mag uitdrukken, is het een sterk gevoel om bij te dragen aan een betere wereld.

Wat mij daarin motiveert, zijn niet zozeer altijd de uitdagingen in de geopolitieke context, of de uitdagingen ontstaan door een gebrek aan capaciteit en een hoog ambitieniveau, maar de kleine bijzondere momenten in dat chaotische geheel. De momenten waarbij spanning haar weg vindt naar ontspanning, wanneer we terugblikken op hetgeen we 'toch maar even' bereikt hebben. De veelzeggende blikken, tussen de bedrijven door. Dat moment van herkenning, we zitten immers in hetzelfde schuitje. Er zijn momenten waarbij ook ik getwijfeld heb aan de motivatie. Naar welke stip op de horizon kijken we nu? Zien we dezelfde stip, of zie ik een stip verder weg, of juist dichterbij? Werk ik in een wereld, waar ook zachtheid, oog voor de mens en creativiteit kan bestaan? Of is het een afgestompte wereld, recht door zee, met een complexe missie? Een wereld waarin we ons best doen, maar is dat ook genoeg? Krijgen we de waardering die we gepast vinden, vanuit de maatschappij of juist van onze collega's? Kunnen we verlichting aanbrengen in de huidige tijd van geopolitieke onrust? Alle beetjes helpen en dragen voorzichtig bij aan een betere wereld. Niets doen is toch ook geen optie? Mijn operationele hart voor de Koninklijke Marine, en Defensie in algemene zin, is groot, maar mijn morele kompas ook. Ik probeer met een atypische benadering balans tot stand te brengen tussen het functionele en het menselijke.

Verbinding, vertrouwen, respect en eerlijkheid zijn voor mij de kernwaarden waardoor ambitie groeit, motivatie gevoed wordt, en loyaliteit blijft.

We hoeven niet altijd een klootzak te zijn, of op onze strepen te staan. Leidinggeven vanuit het menselijke oogpunt, met in het achterhoofd de operationele belangen. Zonder mens bestaat er immers geen missie. Dit streven naar balans is randvoorwaardelijk voor mij om naar eer en geweten het werk te kunnen uitvoeren – juist binnen deze wereld. En die balans maakt soms dat kleine verschil, voor het behoud van mensen en verantwoording aan jezelf.

Samen wandelen

Door de jaren heen heb ik vele diverse geestelijk verzorgers bij de Marine mogen ontmoeten. Zij kruisten mijn pad, ieder op authentieke wijze. Sommigen wandelen parallel aan mijn pad mee, en soms wandelen we opnieuw samen op hetzelfde pad. Samen keken we naar de kleine wereld om ons heen, reflecteerden op het werk en het leven. De uitdagingen die we daarin, gecombineerd met een heel leven thuis, zagen en hoe we de berg zouden trotseren. Een luisterend oor, een spiegel, maar vooral een persoon zonder oordeel. Iemand die er is, voor jou, in die wereld waar we elkaar soms voorbij rennen zonder dat we het door hebben. Iemand die je weer even brengt, naar het hier en nu. Iemand die je trots laat zijn, en terug laat blikken op de vele missies die je, al, hebt doorstaan. Verbinding, vertrouwen, respect en eerlijkheid zijn voor mij de kernwaarden waardoor ambitie groeit, motivatie gevoed wordt, en loyaliteit blijft. Voorzichtig afgestompt gaan we door, met oog

voor elkaar, met oog voor de missie. En staan we even stil. En juist dan, even in het hier en nu, komt mijn creativiteit weer tot stand. Geniet ik van impulsiviteit en spontaniteit, en droom ik. Van andere mooie dingen die ik uit het leven wil halen. Als militair heb ik, samen met alle teams om me heen, (operationele) successen geboekt, en ben ik dankbaar voor alle (innerlijke) reizen die ik heb gemaakt en bijzondere mensen die ik heb mogen leren kennen. Als mens zoek ik nog weleens de balans -tussen de mens en de militair. Of ben ik gewoon wie ik ben. Sitara, die geniet van het militair en mens ineen zijn. Van ondernemen, de wereld zien, de chaos in het leven, de stilte in de chaos, uitdagingen omarmen en reflectie niet uit de weg gaan. En dat is gewoon wat het is. Niets meer, niets minder. En of dat nu het antwoord samenvat, weet ik niet. Maar dat maakt ook niet uit. •

Podcast: in gesprek met Linda Kapelle

Verantwoordelijkheid en trots zijn bij de marechaussee erg belangrijk

Van een accountancy-kantoor naar het tactisch commando van de Koninklijke Marechaussee: dat is grofweg het carrièrepad van kolonel Linda Kapelle (47) uit Maasland. Hoe kwam het zover? En wat dreef haar tijdens die omslag én in haar periode bij de marechaussee? 'Van huis uit werden me altijd twee dingen geleerd: je moet doorzetten, en uiteindelijk doe je het nooit alleen. Je hebt elkaar nodig. Dat is me sterk bijgebleven'. Sjoerd Muller gaat in gesprek met Linda.

Sinds vorig najaar is Linda Kapelle hoofd Future Operations op het Landelijk Tactisch Commando van de Koninklijke Marechaussee in Soesterberg. Een hele mond vol. Maar wat doe je dan concreet? Linda: 'Ik ben grofweg verantwoordelijk, namens de commandant, voor de aansturing van de dagelijkse operaties. En het begrip 'future' in mijn titel houdt in dat ik nadenk over de langere termijn. Wat moet er de komende jaren gebeuren? Welke trends nemen we waar? Waar moeten we als marechaussee in de toekomst op letten? Een mooie en uitdagende baan.' Jaren terug zag het leven van Linda Kapelle er nog heel anders uit. Ze was als accountant verbonden aan een groot nationaal boekhoudkantoor. Kapelle reed een lease-auto, dacht commercieel en was vooral bezig met winstcijfers en jaarrekeningen. Linda: 'Op een gegeven moment kreeg ik vanuit het kantoor een klus bij de marechaussee. Zodoende kwam ik daar voor het eerst, en daarmee dus ook in de wereld van Defensie. Hier zetten mensen zich in voor de maatschappij, voor een groter goed. Dat sprak me enorm aan. Want wat deed ik eigenlijk? Wat droeg ik als accountant bij aan een betere wereld? De klus stond aanvankelijk voor drie maanden, dat werd twee jaar, en uiteindelijk ben ik volledig overgestapt.'

Wat ik het mooie vindt aan de marechaussee? Ik denk de mate van zelfstandigheid en vrijheid. De marechaussee is altijd operationeel. Ieder moment van de dag worden er personen beveiligd, worden er aan de grens mensen aangehouden of teruggestuurd. Dat is niet in scène gezet. Het is allemaal echt en zeer urgent.'

Van huis uit

Kapelle hoopt dat de medewerkers bij de marechaussee goed nadenken over hun motivatie. Geld kan een reden zijn, avontuur ook, maar als zij het mag zeggen vindt ze verantwoordelijkheidsgevoel en trots veel belangrijker. Kapelle: 'Daar sta ik althans voor. Dingen oppakken om het voor anderen beter of veiliger te maken. Ik kreeg het van huis uit mee, met een typisch Rotterdamse inslag: hard werken, aanpakken, en je doet het niet alleen voor jezelf. Dat is een boodschap die bij ons in de kerk vroeger ook sterk naar voren kwam. Wat is je rol in de gemeenschap, in het grotere geheel? Het maakt dus ook dat ik mijn privé, familie en vrienden, erg belangrijk vind. Het werk kan prachtig zijn, of soms veeleisend, maar familie gaat altijd voor.'

Het afgelopen jaar is Kapelle zes maanden uitgezonden geweest naar de Koerdische hoofdstad Erbil, in Noord-Irak. 'Dat is een langlopend project van de Nederlandse Defensie. We willen ons in Koerdistan inzetten voor een betere gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Binnen de Peshmerga (Koerdische strijdkrachten, red.) spelen vrouwen al decennia een belangrijke rol, maar het bereiken van de écht belangrijke functies wil voor hen maar niet vlotten. Dat is funest voor de motivatie van die vrouwen'.

***Ik kreeg het van huis uit mee,
met een typisch Rotterdamse inslag:
hard werken, aanpakken, en je doet het
niet alleen voor jezelf.
Dat is een boodschap die bij ons
in de kerk vroeger ook sterk
naar voren kwam.***

Het hele gesprek met Linda Kapelle, met daarin waar Linda in Erbil tegenaan liep en over gelijkheid van vrouwen in het Nederlandse leger, is te beluisteren op ons podcastkanaal 'Op de plaats, rust'. Klik daarvoor op deze QR-code.

Hollen en stilstaan

Terwijl we onze weg banen door de bagagehal van Schiphol, komen we aan bij een kantoor waar we even 'rustig' kunnen zitten met de geluiden van reizigers op de achtergrond. Daar heb ik een boeiend gesprek met Sofie* (28), een wachtmeester op Schiphol. Zij werkt nu drie jaar bij de Brigade Grensbewaking. Als neventaak bij de Brigade Vreemdelingzaken begeleidt zij uitgeprocedeerde mensen terug naar hun land van herkomst. Wat maakte dat zij voor het blauwe uniform van de Marechaussee koos?

Mensen helpen

Sofie neemt me mee naar de eerste keer dat zij in aanraking kwam met een buitenlandse grenswachter. Dat was tijdens een controle op haar vakantie. Waar de meeste mensen spanning zouden voelen, dacht Sofie alleen maar: wat cool! Hoe deze grenswachter met haar omging, hoe het verhoor verliep - in haar ogen gebeurde dit zorgvuldig en menselijk. Dat raakte haar. Dit wilde zij ook: onderzoek doen, samen zorgen, werken met verschillende culturen. En zo geschiedde. Voor Sofie staat het blauwe uniform voor mensen helpen. Zo zegt ze: 'mensen helpen is voor mij zingeving'. Ook staat het uniform voor niet oordelen: 'Je weet niet wat er achter een persoon zit. Ik vind het mooi om dat stukje uit te vragen. Het is belangrijk om hierin respectvol te blijven, want ook dat kan iemand verder helpen. Dat geeft me een goed gevoel'.

Oneerlijkheid

Dagelijks ziet zij de ellende en gebrokenheid van de wereld voorbij komen: mensenhandel, asielaanvragen, reanimaties van jong of oud, uitzettingen, drugs-smokkel... Ik vraag haar wat dit met haar doet. Het heeft Sofie in elk geval geleerd 'dat het leven ook gewoon oneerlijk is en dat merk je al in de kleine

dingen, zoals iemand die in een rolstoel zit. Dan besef ik dat ik wel kan lopen. Op de grens is het leven oneerlijk; met een Nederlands of Amerikaans paspoort ga je sneller over de grens dan wanneer je bijvoorbeeld uit Colombia komt. Dat is zo en dat is niet eerlijk'. Enerzijds wil ze voor mensen zorgen, omdat ze gelooft dat 'iedereen in de kern goed is en door omstandigheden gedwongen kan worden tot dingen die niet goed zijn'. Tegelijkertijd is ze tegen onrecht: 'daar moeten ook mensen voor gestraft worden'.

Volhouden

Dit spanningsveld, midden in de gebrokenheid, hoort bij haar werk. 'Hoe houd je dat vol?', vraag ik aan haar. 'Door de verhalen die ik hoor, te bespreken met collega's en thuis', vertelt ze. 'Ik weet dat het leven oneerlijk is en dat ik het niet kan veranderen (...) het mensgerichte staat bij ons op nummer één, in veel landen niet. Het is smerig werk, oneerlijk werk, politiek gevoelig, maar ik ben wel trots dat ik dit op een humane manier mag doen'. Dat betekent voor haar 'een goed gesprek met iemand te hebben op een vlucht, een luisterend oor te kunnen bieden, inzicht kunnen geven dat ze zelf misschien even kwijt waren, misschien zelfs een stukje toekomst geven. Ze zien het zo donker in, maar het gesprek aangaan en laten vertellen kan soms al voor veel veranderingen zorgen (...) ik probeer er heel open en respectvol in te staan en dat is wat je vaak ook terugkrijgt. Een hand of een knuffel krijgen. Ik breng ze terug, maar ze zijn wel dankbaar voor hoe we dat hebben gedaan'.

En dan GV...

Deze woorden herken ik uit mijn eigen werk. Vanuit die herkenning vraag ik haar welke rol zij voor de geestelijk verzorger ziet weggelegd. 'Bij GV kun je je ei kwijt. Er worden verhelderende vragen gesteld door iemand van buitenaf, die wel begrijpt hoe het is om bij de KMar te werken en de uitdagingen kent. Niet oordelend. Je hoeft niet eens problemen te hebben; soms is het fijn om gewoon even te kunnen praten. Daar is behoefte aan', stelt ze, 'net zoals even stilstaan en bezinnen'. Een belangrijke rol ziet zij ook wegge-

legd voor leidinggevend. Zij kunnen het veiliger maken voor mensen om naar GV toe te stappen. Op haar manier probeert ze daaraan bij te dragen door open te vertellen over haar contact met GV. 'Het is fijn om dingen niet te donker te maken in je hoofd, maar juist een stukje lichter'.

Leegloop

Er is namelijk niet alleen lichtheid. Positief blijven kan voor Sofie een worsteling zijn: 'er lopen waarden en belangen door elkaar: enerzijds de drukte, de haast, mensen die erdoor moeten. Mensen weten vaak ook niet hoe het hier werkt, dus je wordt van buitenaf ook wel veroordeeld. Het is dan lastig om zingeving in het werk te vinden en enthousiast te blijven (...), wij moeten de controles blijven uitvoeren en dat wringt. Je voelt je soms meer robot dan een mens. Daar loop ik op leeg'. Wat haar helpt, is zich omringen met positieve mensen. 'Wat je uitstraalt, trek je ook zelf weer aan', is haar overtuiging.

Toen en nu

Door haar verhalen verbaast het me niet dat ze anders in het leven is komen te staan. 'Voor de KMar deed ik vaker mijn ogen dicht: als ik het niet zie, is het er niet. Nu heb ik veel meer zicht op illegaliteit, de verschillen tussen mensen, migratie... Ik ben opener geworden, kijk naar het verhaal erachter en ik ben minder oordelend. Ik sta steviger in mijn schoenen, maar ben nog steeds mezelf. Ik voel dat de zachte kant van mij en mijn vrouw-zijn er ook mogen zijn.' Eén overtuiging is altijd gebleven. Ze kreeg die mee van haar ouders en herkende die bij de grenswachter die haar op het spoor van dit werk zette. Het is een overtuiging die zij met zich meedraagt, ook wanneer zij weer aan het hollen is: 'iedereen zien als mens. Behandel een ander, zoals je zelf behandeld wilt worden. Niet oordelen op grond van de buitenkant. Daar ben ik heel dankbaar voor'.

Na dit moment van stilstaan gaat Sofie weer de drukte van Schiphol in. Op weg naar mensen – ieder met een eigen verhaal. •

*In verband met privacy is Sofie niet haar echte naam.

Drijfveren en moraliteit worden in de toekomst alleen maar belangrijker

Peter van Uhm (1955) is landelijk bekend als oud-commandant der strijdkrachten. Hij groeide op in een katholiek middenstandsgezin, kreeg zijn opleiding van de Jezuïeten op de HBS in Nijmegen, en meldde zich daarna aan voor de militaire academie in Breda. Een dag na zijn benoeming tot hoogste militair van het land overleed zijn zoon Dennis in Afghanistan door een aanslag met een bermbom. Inmiddels kennen veel mensen hem ook van de podcastserie 'Veldheren', waarin hij samen met oud-generaal Mart de Kruif de oorlog in Oekraïne analyseert. Wat dreef Van Uhm in zijn werk? Welke invloed had de dood van zijn zoon? En hoe kijkt hij naar de rol van geestelijke verzorging bij Defensie, juist in tijden van oplopende spanning? Sjoerd en Bram spreken hem thuis.

Ten tijde van uw commandantschap was de oorlog in Afghanistan gaande. Tegenwoordig lijkt de wereld nog meer in brand te staan dan destijds. Jeuken uw handen?
Van Uhm: 'Nee, alles en iedereen heeft zijn eigen tijd. Dan moet je niet als oude baas vanaf de zijlijn gaan roepen dat alles anders moet. Daar zit niemand op te wachten, en ikzelf ook niet. Aan de andere kant: stel, je bent nu, begin 2026, een Amerikaans militair bevelvoerder. Hoe verhoud je je dan tot je overheid en tot je president? Je staat onder geweldige druk, lijkt me. De wereld is volop in beweging, met Oekraïne, Venezuela, Groenland en Gaza. In die zin zijn het erg zorgwekkende tijden, daar ben ik wel realistisch in.'

Commandant der Strijdkrachten zijn klinkt prachtig, maar is het niet eenzaam? 'Dat kan het zeker zijn, ja. Uiteindelijk ben jij diegene die de lastige keuzes moet maken. Als puntje bij paaltje komt kijkt iedereen naar jou, ook al verzamel je nog zoveel goede mensen om je heen. Even een voorbeeld: in Afghanistan was ik diegene die 'ja' moest zeggen tegen de zogenaamde hoog risico-operaties. De huidige staatssecretaris Gijs Tuinman was toen leider van één van zulke acties. Na afloop van zo'n operatie ben ik naar Afghanistan afgereisd en stond ik tegenover de club die al die spannende dingen had gedaan in, let wel, mijn opdracht. En tijdens mijn voordracht stond één jongen me de hele tijd vuil aan te kijken. Na mijn verhaal stelde hij mij, ten overstaan van de hele groep, een vraag: 'Generaal, ik ben sniper. Kunt u me uitleggen

Waar staan wij als Nederland voor?

Waar sta jij als militair voor? En waar sta ik als commandant voor? Niet om te doden, lijkt mij, tenzij het echt niet anders kan. De vijand blijft een mens.

waarom we de vijand moeten arresteren? Geef me een dag en ik schiet hem zó uit de voeding. Die terrorist verschijnt toch een keer voor het raam.' De hele groep hield z'n adem in, want het was een belangrijk moment. Wat moest ik zeggen? Ik antwoordde hem dat juist dié keuzes aan de wortels staan van onze krijgsmacht. Waar staan wij als Nederland voor? Waar sta jij als militair voor? En waar sta ik als commandant voor? Niet om te doden, lijkt mij, tenzij het echt niet anders kan. De vijand blijft een mens. Een mens die je gevangen kunt nemen en die berecht moet worden. Want met welk verhaal wil je thuiskomen? Hoeveel mensen je hebt gedood? Of dat we probeerden daar iets goeds en rechtvaardigs neer te zetten? Dat is voor mij een voorbeeld van een eenzaam moment, maar het raakte wel de kern van mijn karakter en van ons werk.'

Wat dreef u destijds de wereld van Defensie binnen?
'In mijn jeugd hoorde ik van mijn ouders veel verhalen over de oorlog en over de bevrijding van Nijmegen. Dat fascineerde me mateloos. En naarmate ik me er meer in verdiepte besefte ik: vrijheid, vrede en veiligheid zijn allerminst vanzelfsprekend. Maar wat doe ik eraan? Wat was mijn bijdrage? Ik was slim zat, maar ook erg actief en beweeglijk. Op het gymnasium had ik, in tegenstelling tot mijn broer en zus, niks te zoeken. Dus ging ik na de HBS naar de militaire academie in Breda. Daar leer je veel als cadet, maar je leert ook dingen die beslist niet goed zijn. Ik was van mezelf al mondig, en ik heb daar in Breda die

grote bek alleen maar verder gecultiveerd. Als beginnend luitenant brandde ik mijn ondergeschikten op een gruwelijke manier af. Tot een oudere onderofficier mij erop attendeerde dat het zo niet langer kon. Ik heb er jaren over gedaan om dat gedrag te veranderen. Maar ik ben die onderofficier nog steeds dankbaar. Mijn motivatie heb ik dus kunnen behouden, en de organisatie stelde me in staat om aan mezelf te blijven schaven.'

We hebben binnen Defensie de mond vol van moraliteit. Maar wat verstaat u daar eigenlijk onder? 'Dat je zelf je rugzak vult met de dingen waar jij voor staat en in gelooft. Die verantwoordelijk komt van twee kanten: vanuit de organisatie en vanuit jezelf. Maar het begint allemaal met de rekrut. Daarom is die eerste militaire vorming ook zo belangrijk. We branden mensen niet af, we willen jonge militairen niet beschadigen, maar we vormen wel je karakter omdat het werk wat wij doen wezenlijk anders is dan in de burgermaatschappij. Van ons worden in het uiterste geval zeer grote keuzes en offers gevraagd. Daar moet je zo goed mogelijk op voorbereid zijn. En van militairen die

**Mijn vrouw en ik keken elkaar aan
en zeiden vrijwel gelijk dat ik moest
doorgaan met mijn werk.**

**Anders zouden we niet alleen Dennis
verliezen, maar ook alles
waar hij én ik voor stonden.**

zich moreel gezien niet goed ontwikkelen, moet je als Defensie afscheid durven nemen. Dat heb ik zelf altijd wel zo gedaan.'

Wanneer stonden uw eigen motivatie en moraliteit onder druk? 'In mijn geval natuurlijk met het overlijden van onze zoon Dennis. Dan staat ineens je hele wereld op z'n kop. Op diezelfde avond nog, mijn vrouw en ik zaten verslagen op de bank, zagen we op TV een talkshow. Daarin kwamen mensen aan het woord bij het overlijden van Dennis; ook de foto's van zijn peloton verschenen in beeld. Dan blijf je toch kijken. Maar aan die tafel werd de vraag gesteld of ik nog commandant der strijdkrachten kon zijn. En opeens maakte het verdriet plaats voor woede. Hoe kon die man daarover oordelen? Mijn vrouw en ik keken elkaar aan en zeiden vrijwel gelijk dat ik moest doorgaan met mijn werk. Anders zouden we niet alleen Dennis verliezen, maar ook alles waar hij én ik voor stonden. Maar die keuze hebben we als gezin wel samen gemaakt.'

Als Defensie zetten we vol in op Hoofdtak 1: Wordt daarmee ook de moraliteit en onze drijfveren belangrijker? En welke rol speelt de geestelijke verzorging hierin? 'Die worden zeker belangrijker. Kijk, binnen Defensie

moeten de randzaken, zoals geld en arbeidsregelingen, goed geregeld zijn. Maar als je voor het salaris naar Defensie gaat, heb je het niet goed begrepen. Je moet ook geloven in waar Defensie ten diepste voor staat. Je moet geloven in trouw, in kameraadschap, in de offers van jezelf en van je thuisfront. De geestelijke verzorging moet hierin een rol spelen; als thermometer van de militair en van de groep waarin hij of zij zich beweegt. De GV'er kan vragen stellen en op plekken komen waar een commandant geen weet van heeft. Dat is uiterst waardevol. Want ook jullie als geestelijke verzorging hebben een eigen moreel kompas, vaak vanuit andere overtuiging dan de militair. Dat kan je in lastige situaties brengen qua loyaliteit en geheimhouding, maar het is wel noodzakelijk. En die noodzakelijkheid zal in de toekomst alleen maar toenemen. Als het spannend wordt, is geestelijke verzorging broodnodig.' •

Het hele gesprek met Peter van Uhm, met daarin meer over geestelijk verzorging en de huidige tijd van oplopende mondiale spanning, is te beluisteren op ons podcastkanaal 'Op de plaats, rust'. Klik daarvoor op deze QR-code.

Motivatie op missie

‘Geld!’ klinkt het lachende antwoord als ik vraag wat de motivatie is om dit werk te doen.

Laura is aan het woord en kijkt me daarbij uitdagend aan. Zo heb ik haar leren kennen in de afgelopen twee maanden op missie. Daryl, die erbij zit, is wat minder snel met zijn antwoord. Hij moet net als ik grinniken om haar directheid. Zeker als Laura eraan toevoegt: ‘Ja, ik ben gewoon heel eerlijk! Ik kan een heel verhaal ophangen over bijdragen aan veiligheid, maar ik doe dit werk voor geld!’

Laura en Daryl

We zitten met z'n drieën in mijn werkcontainer op missie in Polen, waar we onderdeel zijn van de NAVO-aanwezigheid aan de oostgrens. Ik heb afgesproken met Laura en Daryl. Het zijn twee vaste bezoekers van de bezinningsmomenten op zondag. Laura haakte ook nog aan bij de Bijbelstudiegroep waar we met ongelovigen Bijbelteksten lezen en in discussie gaan. Mijn belofte was steeds: Je hoeft niet te geloven, en ik bekeer ook niemand. Je weet na afloop hooguit een beetje beter wat je allemaal niet gelooft. Daryl gelooft wel en gaat thuis ook naar de kerk. De bezinningsdiensten zijn wel wat anders dan hij gewend is, maar hij komt trouw. Nu we ongeveer aan het einde van de missie zitten, is het een mooi moment om nog eens wat terug te blikken en het gesprek aan te gaan over motivatie. Wat zijn nou de drijfveren om dit werk te doen?

Bijdragen

Ik kijk Daryl aan en vraag: ‘Zij werkt voor het geld en jij?’ Hij neemt het stokje daarmee van Laura over: ‘Ja, ook wel, maar ook om een bijdrage te leveren. Waarvoor ik in dienst gegaan ben is om de wereld wat beter te maken. Niet dat we daar voor mijn gevoel nu dagelijks mee bezig zijn, maar toch. En ik ben dit werk gaan doen uit nieuwsgierigheid. Ik heb dit pak niet aangetrokken om op een kantoortje achter een computer te gaan zitten. Dan had ik net zo goed in de “burger” kunnen gaan werken. Het gaat ook om het avontuurlijke, dat vind ik ook altijd wel weer mooi. Of je nou in Polen of Mali zit, het is toch altijd wel weer een belevenis. En dat is zeker wel een drijfveer.’

Rechtvaardigheidsgevoel

‘Waarom heb jij nou dat pak aangetrokken? Is dat nog steeds geld?’, probeer ik nog eens een keer bij Laura, want natuurlijk speelt geld een rol, maar ik geloof er stiekem niets van dat het de enige reden is. Ze laat zich gelukkig uit de tent lokken en antwoordt: ‘Ik denk dat het ook zit in een stukje rechtvaardigheidsgevoel.’ Ze lijkt even hardop te denken en via

een kleine omweg komt ze voor zichzelf tot de kern: ‘We zijn natuurlijk een geweldsorganisatie en dat is helaas nodig. Want als er aan de andere kant van de grens bedreigd wordt met geweld, mogen wij onszelf natuurlijk wel verdedigen.’ Ze vindt het mooi om daar een bijdrage aan te kunnen leveren.

Groter geheel

We praten verder over zware omstandigheden die er nu gelukkig niet zijn. Waar val je dan op terug? Zowel Laura als Daryl zijn het er snel over eens hoe belangrijk familie dan is en wat de band met collega's kan betekenen. Het feit dat je samen door de ellende heen moet, kan ook het gevoel geven dat je elkaar draagt. En natuurlijk botst en schuurt dat af en toe, maar het pak, het uniform, geeft ook een heel bijzonder gevoel van saamhorigheid. Daryl vat het mooi samen: ‘Dat pak maakt je onderdeel van een groter geheel.’

Het valt me op dat er tot nu toe eigenlijk nog niets gezegd is over geloof, religieuze overtuigingen of rituelen. Ik ben er nieuwsgierig naar en vraag naar de bezinningsmomenten waar ik ze allebei min of meer van ken.

Bezinning

‘Voor mij komt het voort uit een stuk gewoonte’, steekt Daryl van wal. ‘Een stuk zingeving dat ik toch een keer per week wel graag voor mezelf heb. Daarnaast vind ik bijvoorbeeld ook belangrijk dat je op zondag een rustmoment kan hebben.’ In missiegebied gaat het er natuurlijk allemaal net wat anders aan toe. Daarover gaat hij verder: ‘Je zoekt de verbondenheid. Voor mij is dat toch die community, die gemeenschap die je hebt met mensen die qua basiswaarden hetzelfde in de wedstrijd staan als jij.’ ‘Die verbondenheid met de kerk heb ik niet zo,’ zegt Laura, ‘maar het is wel even een resetmomentje. Dan kan iedereen weer even zijn pijlen richten op waarom je hier uiteindelijk bent. En waar je het eigenlijk allemaal voor doet.’

Meer dan geld

Het blijkt lastig onder woorden te brengen waar het in essentie op neerkomt. Daryl zegt dan: ‘Het belang van kerk is voor mij dat je echt wel kracht haalt uit je geloof. Maar ook uit het feit dat je weet dat er mensen om je heen staan. Die er echt wel voor je zijn.’ Laura geeft aan dat ze vooral de laagdrempeligheid en de verbinding hier belangrijk heeft gevonden. En dan draait ze de rollen ineens even om. Ze wil weten waar het voor mij op neerkomt en wat mij motiveert. Hier komt de wederkerigheid aan het licht die zo kenmerkend is voor dit werk als geestelijk verzorger. Maar daarmee onderstreept ze ook onbewust precies het belang van ons werk. Het gaat om samen zoeken naar wat belangrijk is en wat er op missie toe doet. Ik probeer antwoord te geven op de vraag van Laura: ‘Ik wil me inzetten voor mensen op zo’n manier dat ze gezien en gewaardeerd worden om wie ze zijn. Dat is lang niet altijd vanzelfsprekend en vraagt soms veel.’ Ik probeer uiteindelijk het gesprek en mijn motivatie kernachtig samen te vatten: ‘Achter kameradschap gaat uiteindelijk heel veel spiritualiteit schuil.’ En ik constateer opgelucht dat we daarmee toch verder gekomen zijn dan geld. •

Samen sterk, samen gemotiveerd

Inmiddels mag ik al ruim vijftien jaar het mooie beroep van militair psycholoog uitoefenen binnen de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ). Het is een werkveld dat breed, uitdagend en vaak enerverend is – maar daarover straks meer.

Lkol drs. M.G. (Marien) Klein is senior-stafofficier Operationele Zorg & Klinisch psycholoog/Psychotherapeut.

Eerst iets over de organisatie zelf. De MGGZ is onderdeel van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) en zet zich in voor de geestelijke gezondheid van actief dienende militairen en veteranen. In totaal werken er zo'n 130 professionals, verdeeld over vier regiocentra, een Centrale Zorg Eenheid (CZE) en een Expertisecentrum (EC).

De staf, de CZE en het EC zijn gevestigd in Utrecht, terwijl de regiocentra zich bevinden in Utrecht, Zwolle, Amsterdam en Den Bosch. Op die manier is onze zorg landelijk goed bereikbaar.

In elk regionaal centrum kunnen militairen terecht voor voorlichting, preventie, diagnostiek, ambulante behandeling en nazorg bij psychische problematiek. De CZE in Utrecht biedt daarnaast dagbehandeling, deeltijdbehandeling en opname. Het EC richt zich op wetenschappelijk onderzoek naar mentale gezondheid bij Nederlandse militairen en veteranen - kennis die vervolgens weer wordt teruggebracht naar de praktijk.

Heilig vuur

Mijn huidige werkveld bestaat uit twee rollen: behandelaar en stafofficier.

Als behandelaar werk ik met actieve militairen en veteranen die te maken hebben met uiteenlopende vormen van psychische problematiek. In mijn rol als stafofficier ben ik verantwoordelijk voor de zorg vóór, tijdens en na inzet — de missies waar militairen wereldwijd worden uitgezonden. In beide functies ervaar ik een diepe motivatie; een innerlijke beweging die voortkomt uit verschillende drijfveren. Mijn sergeant-majoor instructeur op de Koninklijke Militaire Academie noemde dat ooit treffend het 'heilige vuur'. Toch moet ik bekennen dat ook mijn eigen heilige vuur soms op de proef wordt gesteld. Bureaucratie, inefficiënte systemen en een gebrek aan leiderschap kunnen bijvoorbeeld leiden tot teleurstelling en een tijdelijk verlies aan arbeidssatisfactie. Op zulke momenten voel ik me soms ontoereikend, ondanks mijn ervaring en betrokkenheid.

Toch is er één bron die mij steeds weer innerlijke kracht geeft en motiveert om doelen te bereiken: de samenwerking met mijn dierbare collega's binnen de krijgsmacht. In het bijzonder met mijn kameraad-specialisten van de Diensten Geestelijke Verzorging (DGV) en het Bedrijfsmaatschappelijk werk (BMW). In de afgelopen jaren hebben onze diensten nadrukkelijk elkaar opgezocht en intensief samengewerkt. Juist nu we ons voorbereiden op een mogelijk grootschalig conflict – binnen Defensie ook wel 'hoofdtaak 1' genoemd – is ons gezamenlijke optreden van essentieel dan wel levensbelang.

Wapenfeiten

Graag noem ik enkele recente wapenfeiten waarin ik deze motiverende samenwerking in het bijzonder heb ervaren. Zo hebben we afgelopen jaar voor het eerst een Mental Health Capability (MHC) ontplooid binnen een geavanceerd veldhospitaal tijdens een grote oefening (Bastion Lion). Ter beeldvorming: de MHC wordt bemand door professionals uit de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ), Diensten Geestelijke Verzorging (DGV) en het Bedrijfsmaatschappelijk Werk (BMW). Daarnaast zijn ook artsen uit diverse eenheden betrokken. De samenwerking die daar zichtbaar werd – de wederzijdse afhankelijkheid, het elkaar steunen en uithelpen, en het volste vertrouwen in elkaars deskundigheid – was inspirerend en soms zelfs ontroerend om te aanschouwen. Waar er in het verleden nog wel eens voorzichtig of argwanend naar elkaars domein werd gekeken, liet deze oefening juist zien hoe krachtig en natuurlijk domeinoverschrijdend samenwerken kan zijn wanneer er echte acceptatie en gezamenlijkheid is.

Ook de recent uitgevoerde oefening Green Murphy was hiervan een treffend voorbeeld. In deze oefening werd een scenario geoefend waarin onverwachts een groot aantal Nederlandse militairen gewond raakt of omkomt bij een incident. Van het aanzeggen van het bericht aan het thuisfront (BMW), het bieden van geestelijke bijstand (DGV) tot het uitvoeren van kortdurende psychologische interventies (MGGZ): alles

draaide opnieuw om teamwork. Elkaar snel weten te vinden, verantwoordelijkheid delen, de schouders eronder zetten en samen de taak volbrengen — het was opnieuw duidelijk hoe cruciaal deze geïntegreerde samenwerking is.

Tot slot noem ik de teambuilding voor het Sociaal Medisch Team (SMT), die we sinds enkele jaren gezamenlijk organiseren met de MGGZ, BMW en GV. Het (operationele) SMT is tijdens inzet verantwoordelijk voor de integrale zorg voor iedere militair. Aan dit multidisciplinaire team nemen onder andere een personeelsfunctionaris, arts, geestelijk verzorger, bedrijfsmaatschappelijk werker en psycholoog deel. Waar het in het verleden soms een uitdaging was om als SMT echt samen op te treden — onder andere door domeinbescherming of te solistisch handelen — merken we sinds deze teambuildingssessies dat de samenwerking duidelijk is verbeterd. Er is meer verbondenheid, het onderlinge vertrouwen is gegroeid en het vermogen om conflicten op te lossen is aanzienlijk versterkt.

Onderliggende vraag

Als psycholoog kan ik het niet laten om een onderliggende vraag te stellen: wat maakt nu dat in al deze wapenfeiten de samenwerking zo nadrukkelijk wordt erkend en ervaren? Mijn vermoeden is dat het vooral te maken heeft met de gevoelde afhankelijkheid van de ander. In de meest directe zin: ik heb jou nodig, collega - wil je mij helpen, en kan ik op je bouwen? Die wederzijdse afhankelijkheid creëert niet alleen verbinding, maar ook het vertrouwen dat nodig is om effectief én eensgezind te kunnen handelen.

Samenwerking motiveert en inspireert. Ik ben dankbaar dat ik dit dagelijks mag ervaren; het geeft mij de innerlijke kracht om binnen mijn werkveld het goede te doen. Mijn hoop is dat deze samenwerking — nu en in de toekomst, dichtbij en ver weg — verder mag groeien, zodat we onze militairen de best mogelijke zorg kunnen blijven bieden.

Immers: samen sterk, samen gemotiveerd! •

Ziekentrooster

Het is eind maart. Ik was als dominee aanwezig in een Role 2 (militaire term voor een veldhospitaal). Dat deed ik vaker als 'mijn' eenheid, het Geneeskundig Bataljon van de landmacht, ging oefenen. Ik kwam dan op bezoek om de oefenende militairen te ondersteunen. Meestal organiseerde ik dan tijdens de oefening een bezinning met muziek, stilte, en ruimte voor een verhaal.

Nu is het anders. Ik ga niet na enkele dagen naar huis, ik maak zelf deel uit van de oefening. Met collega's. We oefenen de inzet van Geestelijke Verzorging in zo'n veldhospitaal, samen met de MGGZ en Bedrijfsmaatschappelijk Werk. Er wordt door het Geneeskundig Bataljon geoefend met het opnemen en verzorgen van grote aantallen slachtoffers. Zoals het in werkelijkheid ook zal gaan als er een oorlog uitbreekt. In deze oefening word ik betrokken bij de opvang van mensen die in de war zijn, van mensen die gewond zijn en word ik erbij geroepen als mensen sterven. Dit alles wordt geoefend en gespeeld. Het is allemaal dus 'niet echt'. Maar we moeten dit oefenen het wel alsof het echt is, akelig echt.

Het echte leed kun je natuurlijk niet in scène zetten. En ik hoop van harte dat ik het nooit echt zo moet doen. Tegelijk weet ik dat het nu gebeurt, niet zo ver hier vandaan, in Oekraïne. Het echte leed moet daar

enorm zijn, en ook een dominee/geestelijk verzorger krijgt het in zo'n situatie flink voor de kiezen (en dat is een understatement realiseer ik me). En voor zover mogelijk kun je dat maar beter ook oefenen.

Bijzonder werk

Dit bijzondere werk doe ik niet zomaar. Tijdens die oefening in maart realiseerde ik me dat ik als dominee ook bij Defensie een roeping heb, om namens de Eeuwige een beetje licht te brengen in een wel heel donkere situatie die een oorlog is. Om als het mogelijk is wat troost te brengen in een verdrietige situatie, om een Ziekentrooster te zijn. Dit was, toen ik dertien jaar geleden solliciteerde bij Defensie, nog niet aan de orde. Maar nu is de hele krijgsmacht zich aan het voorbereiden op 'hoofdtak 1' (het verdedigen van het eigen grondgebied en dat van de NAVO bondgenoten. Dus de geestelijk verzorgers ook.

Voordat ik bij Defensie werkte, was ik dominee in een dorpskerk. Daar heb ik geleerd hoe waardevol het is om 'om niet' bij mensen te mogen zijn als ze een ingewikkeld pad in hun leven op moeten gaan. Het pastoraat vond ik de mooiste taak als dominee, naast de andere die ik daar had. Maar zou ik weer dominee zijn geworden als ik dat van tevoren had geweten? Geen idee. De mensen begonnen er toen

wel eens tegenover mij over dat het een roeping is om dominee te zijn, maar dat ging dan vaak over dat je op je vrije dag ook wel kon werken (want u hebt een roeping dominee). Ik zei dan altijd: 'Ik heb niets horen roepen.'

Buiten geijkte paden

Ik ben dertien jaar geleden dominee bij Defensie geworden omdat ik graag domineeswerk wilde doen buiten de geijkte paden van de kerk. Om daar mensen te ontmoeten en aanwezig te zijn als ze hun bijzondere werk moeten doen - het werk was vooral present zijn (en misschien ook wel een beetje voor het avontuur van werken bij Defensie).

Toen ik dertien jaar geleden bij Defensie kwam werken, had ik nooit gedacht dat ik nog eens, zoals een legerdominee in vervlogen tijden, bij zieken en stervenden in een veldhospitaal zou zitten. Vandaag de dag kan dat helaas zo maar realiteit worden. Ik vind dat zwaar en ik weet niet of ik dat in werkelijkheid waar kan maken. Tegelijk voel ik nu wel dat het een roeping is, een soort van Ziekentrooster zijn. En dat is voor mijn gevoel een stap verder dan 'present zijn'.

Sinds enkele maanden werk ik niet meer voor het Geneeskundig Bataljon, maar als geestelijk verzorger in het Militair Revalidatie Centrum en het Militair Hospitaal. Daar beleef ik niet meer de hectiek van een oefensituatie. Wel zie ik hier hoe mensen in hun herstel soms van heel ver moeten komen en met hulp van anderen hun leven opnieuw vormgeven. Hier wordt niet geoefend, het is echt, elke dag weer. Waar ik als dominee mijn steentje aan mag bijdragen, als mijn nieuwe hoofdtaak.

Maar m'n rugzak, ingepakt en wel, staat nog steeds klaar. Want je weet maar nooit. •

Ik ben dertien jaar geleden dominee bij Defensie geworden omdat ik graag domineeswerk wilde doen buiten de geijkte paden van de kerk.

In gesprek met korporaal eerste klas Richard

Korporaal eerste klas Richard werkt sinds 2018 als verkenner. Richard is een gedreven militair die van zijn werk

houdt en bereidt is daarvoor veel te geven. Richard is thuis in het veld. Of dat nu hier in Nederland, in Noorwegen of in Litouwen is. Het echte werk van een verkenner, het heimelijke optreden, het lang en minimalistisch vol kunnen houden in het veld ziet Richard als de mooie uitdagingen van zijn werk. Richard is verkenner in hart en nieren.

Ik spreek Richard op een vrijdagmorgen. We kennen elkaar al een tijdje. Zijn eskadron is aan mijn zorg toevertrouwd. Ik heb een mooi gesprek met hem over werk, motivatie, afzien, drijfveren en hoe dat alles ook verband houdt met geloof.

Motivatie

Richard wilde van jongs af aan al militair worden. Toen hij eenmaal begon als militair werd zijn keuze om militair te worden ook bevestigd. Richards grootste motivatie vind hij in dienstbaar zijn aan zijn land.

“Mijn grootste motivatie is dat ik wil dat mijn kinderen opgroeien in een land waar vrijheid is, en niet waar oorlog heerst, maar waar mijn vrouw, mijn kinderen en mijn familie veilig zijn.” Vrede en vrijheid vormen voor Richard drijfveren om dit werk te doen. Het is de diepere motivatie naast de wens om uitdagend werk te doen. Voor Richard komen die twee samen. Dienstbaar zijn in de context van het stoere werk als verkenner. De dieperliggende motivatie is voor Richard van kinds af aan een leidende constante geweest. En nog steeds: ‘Nu ik getrouwd ben is dat eigenlijk nog sterker geworden.’ Richard wil zijn werk altijd voor de ‘volle 110% doen’. Richard is plichtsgetrouw. Als het werk bij tijd en wijlen minder motiverend is, of als de uitdaging even ontbreekt, zoekt Richard zijn motivatie in het overbrengen van zijn kennis en kunde op de generaties die na hem zijn binnengekomen. ‘Om de jongens, waar ik verantwoordelijk voor ben, zo goed mogelijk voor te bereiden.’ Zo blijft hij gemotiveerd. Of dat nu op de kazerne is, in het veld, of tijdens de missie in Litouwen. Het helpt dat hij weet wat het betekent om ‘urenlang door het bos met nachtzicht te verplaatsen’ en wat je voelt als je ‘urenlang bovenluiks in de vrieskou rond moet rijden.’ Die ervaring helpt om de mannen die aan hem als groepscommandant zijn toevertrouwd te begeleiden. Hij gebruikt zijn ervaring als wijsheid voor hen. Ook hierin speelt het begrip ‘dienstbaarheid’ een grote rol als bron van motivatie voor Richard. De rol die je hebt, verandert voortdurend tijdens je loopbaan bij Defensie, maar voor Richard blijft die motivatie hetzelfde: dienstbaar willen zijn. Ook als hij straks weer verder wil doorgroeien.

Kracht en tegenkracht

Richard is gelovig. Voor elke oefening of uitdaging doet Richard een ‘schietsbedje.’ Het idee dat ‘Hij met je meegaat’ is voor Richard een bron van kracht. Het helpt hem om scherp en gemotiveerd te blijven. ‘Want het is niet vanzelfsprekend dat je altijd weer echt terugkomt in dit werk.’ Ook in een oefensetting kun je hier niet per se van uitgaan. ‘Je weet gewoon dat als het fout gaat, je niet meer levend terug komt.’

Voor Richard is het ‘train as you fight’ daarin belangrijk. Om de juiste mind-set, ook in moreel opzicht te behouden steunt Richard ook op zijn geloof. ‘Ik toets mijn besluiten ook op basis van mijn geloof.’ Oorlog is voor een militair opereren in een onwerkelijke wereld waarin recht en rechtvaardigheid soms ver te zoeken zijn. Je geloof kan dan helpen als toetssteen om zelf niet te vervallen in morele grensoverschrijding. Het gaat daarbij voor Richard net zo goed om de vraag of je na een actie ‘achteraf jezelf recht in de spiegel aan kunt kijken.’ De uitdaging is om je niet te laten verleiden jezelf over te geven aan bijvoorbeeld woede of haat. Voor Richard is ook nu, in hachelijke situaties steeds de vraag ‘wat zou Jezus doen?’ belangrijk geweest om niet de primaire emotie te botvieren, maar juist die vraag, of die stem, ook als tegenkracht te gebruiken en zo tot betere keuzes te komen. Zo hoopt Richard, als het daadwerkelijk tot oorlog komt, zelf de juiste beslissingen te kunnen maken.

Vertrouwen

Als het tegenzit, dan vindt Richard vertrouwen in zijn geloof. Hij probeert daarbij het ‘vertrouwen van een kind’ vast te houden en erop te vertrouwen dat ‘Hij erin zal voorzien, hoe ... de situatie ook is.’ Dit helpt om te relativiseren, maar vooral als kracht en bron om te weten dat je niet alleen bent. Het is mooi om bij Richard te merken hoe sterk zijn gelovigheid eigenlijk vervlochten is met zijn leven en werk. Richard ziet de Geestelijke Verzorging als een mogelijke sterke bron van motivatie. Richard geeft aan dat het goed is als de GV-er zoveel mogelijk meegaat waar dat kan. ‘Ga mee op oefening, ga mee het veld in.’ Dat geeft het idee dat ‘de GV-er echt openstaat voor de club.’ Als de GV op die wijze betrokken is geeft dat zo een ‘moraalboost aan de mannen.’ Het motiveert.

De band die je opbouwt door mee te gaan is volgens Richard leidend of een geestelijk verzorger wel of niet een geëigende plaats vindt in een parate eenheid. Indien dat lukt ‘werkt de GV-er als een extra bron van motivatie.’ Dat is niet alleen omdat je dan onderdeel wordt van de groep, maar ook omdat je volgens Richard ‘als iemand van buiten een ‘stukje thuis’ representeert’ en komt brengen. Een GV-er kan helpen om, al is het maar voor even, uit de parate setting te stappen waarin je soms dagenlang, zo dan niet wekenlang verkeert. Dat kan al door een oprecht praatje, een gesprek in vertrouwelijkheid, een pot koffie, een stroopwafel in de zak, of al dan niet meer. Daarnaast heeft Richard ervaren veel kracht te kunnen putten uit de GV-momenten op de zondagochtend. Een uurtje waarin je even niets hoeft. ‘Je zag de groep in Litouwen die daar behoefte aan had ook groeien. Even luisteren, naar muziek, naar de gesproken woorden. Het is een moment waarop je teruggeworpen wordt op vragen waar je anders geen tijd voor hebt. Wat is voor mij echt belangrijk? Waarvoor, voor wie leef ik? Het nummer ‘Brothers in Arms’ is daarbij echt zo een lied dat iets doet met mensen en dit soort vragen meebrengt.’

‘Voor het echie’

Mocht er echt oorlog uitbreken, dan is de rol van de GV-er voor Richard nog belangrijker. ‘In mijn optiek, als we echt dingen gaan doen en er zijn verschrikkelijke dingen gebeurd, dan moet je gewoon je ei kwijt. Als je terugkomt in je verzamelgebied, dan heb je iemand van buitenaf nodig, die een luisterend oor kan bieden en je bij kan staan.’ Richard hoopt dat de GV zich op dat soort momenten laat zien. Een GV-er kan als representatie van thuis, een belangrijke bron van kracht en motivatie zijn voor de militairen, maar het is ook meer. Militairen zoeken een rust- en oplaadpunt bij de GV, ook als het gaat om motivatie en vertrouwen vanuit wat Richard noemt een ‘hogere macht’. Een GV-er kan als bron van motivatie echt een verschil maken, een ‘sprankje hoop zijn’ waarbij je niet alleen als militair, maar allereerst als een waardevol mens van vlees en bloed gezien wordt. •

Motivatie en hoop

Benno van Gils was stagiair bij de PGMV en deed er zijn afstudeeronderzoek voor de master predikantschap. Dit onderzoek had de titel: 'Hoop in camouflage: een kwalitatief, praktisch-theologisch onderzoek naar de rol van hoop in begeleidingsgesprekken tussen krijgsmachtpredikanten en militairen in een postmoderne context'. Benno werkt als docent bij het Yuverta-vmbo.

Stromend water

Afgelopen zomer liep ik over een pad langs een kloof in de Oostenrijkse Alpen. Onderin de kloof bruisde een onophoudelijke stroom van kolkend water. Het geluid was oorverdovend. Bij zulk natuurgeweld vraag ik me af hoe het mogelijk is dat het water dag in dag uit zo blijft stromen. Waar komt dat water vandaan? Welke bron zit daarachter?

Motivatie doet me denken aan een bron: motivatie als bron van je dagelijks handelen en motivatie als diepere bron om perspectief en hoop te vinden tijdens momenten van tegenslag. In recent onderzoek dat ik deed onder krijgsmachtpredikanten kwam zo'n ondergrondse bron naar voren.

In geval van (ernstige) tegenslag in het leven lukt het soms niet meer om motivatie of hoop te vinden. De bron lijkt verdwenen. Juist op zo'n moment kan een begeleidingsgesprek tussen predikant en militair een

belangrijke rol spelen om de bron van hoop weer aan te boren. Een bron die er is, maar soms opnieuw aangeboord moet worden. Een geïnterviewde predikant vertelde over zo'n gesprek: 'Wat me opvalt is hoe bijzonder het is wanneer een mens er dan toch weer in slaagt om iets van die diepe kracht in zichzelf aan te boren. Op het moment dat diegene dat doet of benoemt, dan sta ik erbij stil en dan resoneert dat.'

Hoop

Het onderzoek (masterthesis Theologie) richtte zich specifiek op de rol van hoop in de begeleidingsgesprekken tussen krijgsmachtpredikanten en militairen, waarbij ik verschillende predikanten interviewde. Uit deze interviews bleek dat hoop een belangrijke rol speelt in de gesprekken. Hoop werd door hen onder andere geduid als perspectief (hoop doordat andere mogelijkheden in het leven zichtbaar worden) en als kracht (hoop om aan vast te houden in moeilijke tijden en hoop die levenskracht geeft aan mensen). Op deze manier heeft hoop ook een groot raakvlak met motivatie. Motivatie kan wegvallen op kruispunten in je leven: er is geen perspectief meer, of je kunt geen kracht meer vinden om door te gaan. Op zulke kruispunten kan de krijgsmachtpredikant een rol van betekenis spelen, op zoek naar nieuwe perspectieven en nieuwe kracht.

Uit het onderzoek bleek dat de predikant in een begeleidingsgesprek niet zelf 'een laatste met hoop' opentrekt. De bron die wordt gezocht ligt volgens de participanten voornamelijk in de veerkracht van de mens zelf. In het vermogen om weer opnieuw op te kunnen staan, om opnieuw perspectieven te ontdekken in uitzichtloze situaties. Door bij het lijden stil te staan ervoer de ander dat zij of hij er niet alleen voor stond. Een andere bron van hoop bleken de naasten te zijn: een partner of familielid die steun geeft, of een kind dat reden (motivatie) is om voor te leven.

Levensbron

Predikanten gaven aan dat zij het in de begeleidingsgesprekken geregeld 'uithouden' bij de ellende van de ander. Ik vond het daarbij indrukwekkend om te merken dat tijdens de interviews verschillende predikanten geraakt waren door een voorbeeld dat zij gaven. Doordat de predikanten in de gesprekken stilstaan bij het lijden, ontstaat uiteindelijk nieuwe hoop, nieuw perspectief en nieuwe motivatie voor de militair om op het kruispunt van zijn of haar leven weer voorzichtig verder te gaan. Overigens bleek dat dit wel openheid van de militair vereist om stilgezet te durven worden, en na te willen denken over vragen die worden gesteld.

Maar de predikant zelf heeft ook een bron nodig om dit te kunnen volhouden. In de interviews kwam naar voren dat zij het geloof in God als een belangrijke bron zien, die voorbij de bron van menselijke veerkracht zelf ligt. Volgens een predikant kun je het omschrijven als iets waarmee de mens zijn menselijke bron vult, een hulpbron van buitenaf, waaruit de mens levenskracht haalt. Daardoor kan nieuwe hoop en hernieuwde motivatie ontstaan.

Hoop wordt daarbij aangereikt in een gesprek als een onverwacht geschenk. Geloof en de christelijke traditie werden in het onderzoek gezien als belangrijke motivatiebron van het eigen handelen van de predikant. Zo wordt de pijn van het leven teruggevonden in de Bijbel, wat voor de participanten diende als motivatie voor het serieus nemen van de realiteit van

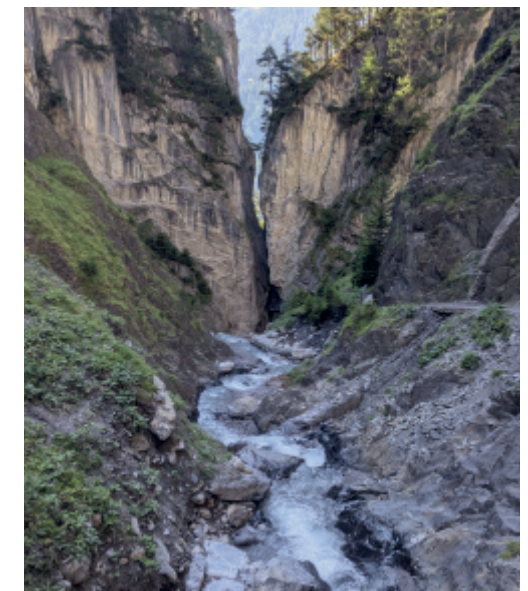
het leven van de militair. 'Vanuit wat ik heb meegekregen vanuit mijn traditie, mag ik in alle vrijmoedigheid een stukje met de ander meelopen,' noemde een participant. 'Christus is een soort van metgezel in die hopeloosheid.'

En daarmee kom je uit bij God als ultieme bron van hoop, en als ultieme bron van motivatie (voor wat moreel 'goed' is). Onder de menselijke bron van veerkracht, onder de menselijke bron van een naaste zijn van iemand, én onder de menselijkheid om naar de pijn van de ander te luisteren, vinden we God die de bron van alle leven is.

Een bron zijn

Een persoonlijke noot: Ik herinner me dat mijn leven zijn kleur verloor toen een geliefde overleed. Dingen waar ik voorheen gemotiveerd voor was, deden er niet meer toe. Ik had het nodig om even stil te staan op dit kruispunt. De onuitputtelijke bron van hoop en motivatie was niet verdwenen, maar moest wel opnieuw aangeboord worden. Op zulke momenten ben je dankbaar voor wie motivatie heeft om even met je mee op te lopen, dankbaar voor wie je ellende en je demotivatie aan wil horen. Gevoed vanuit de grote bron, die weer een nieuw stroompje van hoop en motivatie doet ontstaan.

De vraag die voor mij blijft hangen is: hoe kun je zelf een bron zijn voor de ander, en hoe kan de ander een bron zijn voor jou? •

Reservist aan het woord

Rosemarijn van Meijeren is alweer 4 jaar reservist. Hoe kwam zij bij deze stap, wat trok haar? Wat drijft haar in haar werk en leven. Een gesprek bij Rosemarijn thuis.

Aantrekkingskracht

De aantrekkingskracht van Defensie is voor Rosemarijn al vroeg begonnen. Bijna jaarlijks gingen ze als gezin toen ze klein was naar de Marinedagen in Den Helder. Na de middelbare school heeft zij heel serieus overwogen om zich aan te melden bij de Marine als beroeps, omdat dat op dat moment haar hart bij dat krijgsmachtonderdeel lag. De opleiding zat toen al vol en ze kreeg de boodschap 'kom over een jaar maar terug'. Ze heeft toen goed nagedacht; zie ik dit voor me als vrouw, als ik later een gezin wil, kan ik dan veel weg? Want zeker bij de Marine ben je dan ook vaak letterlijk maanden weg en wil ik een jaar wachten. Toen was het antwoord toch 'nee' en is ze de gezondheidszorg ingegaan, maar het is altijd een beetje blijven knagen.

Ze is er pas veel later achter gekomen dat je ook reservist kunt zijn, militair naast je beroep. Toen was ze inmiddels al getrouwd en had ze drie kinderen. Maar het knaagde zodanig dat op een gegeven moment haar man zei: 'Roos, ga alsjeblieft.' Haar jongste was een half jaar oud toen ze zich heeft aangemeld. Door de keuring heen en toen is ze begonnen, dat is nu 4 jaar geleden.

Militair naast je gewone baan

Reservist is militair naast je reguliere baan, in het geval van Rosemarijn raken die twee elkaar. Zij werkt in Beverwijk in het Rode Kruis ziekenhuis. Tot voor kort was dit ziekenhuis ook één van de samenwerkende ziekenhuizen met Defensie. Daar kwam ze overigens pas achter toen ze hier al werkte. Heel veel van haar collega's zijn of beroeps of net als zichzelf reservist. Dus in dit ziekenhuis is het heel normaal dat er complete OK-teams op missie megingen. Het onderwerp militair in het ziekenhuis is daarmee hele-

Reservist is militair naast je reguliere baan, in het geval van Rosemarijn

raken die twee elkaar. Zij werkt in Beverwijk in het Rode Kruis ziekenhuis.

maal niet vreemd. Dat is dus heel mooi, heel toevallig. Het Rode Kruis ziekenhuis in Beverwijk is een heel specialistisch ziekenhuis voor brandwonden. Ze heeft de opleiding huidtherapie gedaan, dat heeft een heel cosmetische kant, die haar niet trekt en een kleine medische kant. Ze heeft daarom gezocht naar een plek om binnen haar werkveld in de medische sector te werken. In die zoektocht is ze een van de artsen tegengekomen vanuit het Rode Kruis ziekenhuis. Die belde op een gegeven moment met de vraag of ze alsjeblieft bij hem wilde komen werken. Zo is het balletje gaan rollen. Rosemarijn zoekt altijd naar uitdaging; in haar werk, in haar vak, in de mensen die ze tegenkomt. Dit werk heeft echt haar hart, ze werkt hier al acht jaar en is nog steeds vol enthousiasme.

Daarnaast is ze reservist. Dat was in het begin best wennen, ook omdat het toen nog coronatijd was. Alle voorlichting en contact was steeds online. De opleiding in Harskamp was het eerste fysieke contact. Om acht uur 's avonds meldde ze zich daar bij de wacht en stapte vervolgens in de auto bij iemand die haar luitenant bleek te zijn. Toen volgden de eerste twee intensieve weken ARB (Algemene Militaire pleiding Reservisten Basis), zo is ze er letterlijk ingerold. Hierna volgde de rest van de opleiding binnen de eenheid. Dat was ook meteen de eerste kennismaking met een aantal mensen uit haar peloton. Waar toevalligerwijs ook nog een bekende tussen zat, zo ging het heel snel en werd ze letterlijk opgenomen binnen het peloton en binnen de compagnie en voelde dat vrij snel vertrouwd.

Door haar werken bij Defensie heeft ze een stukje rust en structuur geleerd, maar ook dat ze rechtop

mag lopen, 'schouders naar achter'. Ze heeft echt geleerd te weten waarvoor ze staat en ook in haar werk in het ziekenhuis kan ze daar veel steviger in staan. Dit heeft ze vooral bij Defensie geleerd door de opdrachten die ze daar doet. Een stukje autoriteit in de goede zin van het woord. Ze is zelfverzekerder geworden. Dat helpt haar in haar werk naast haar positieve instelling en nieuwsgierigheid.

Ze heeft 2 jaar geleden serieus nagedacht wat ze nu verder wil, misschien beroeps worden bij Defensie of juist verder door in het ziekenhuis. Juist wanneer je doorgroeit bij Defensie wordt de hoeveelheid administratie ook wel groot. Om deze reden heeft ze gekozen voor een master Physician Assistent in het ziekenhuis, hiermee kiest ze op dit moment voor haar burger-carrière met daarnaast haar werk als algemeen reservist. Overigens wordt een eventuele overstap naar Defensie gemakkelijker als ze deze opleiding heeft afgerond, dan kan ze bijvoorbeeld ook reservist worden vanuit dit specialisme.

Kracht

Als het tegenzit vindt Rosemarijn kracht in haar geloof. Ze weet heel basaal 'God heeft altijd het beste plan voor mij', dat vertrouwen zit heel diep. Heel praktisch weet ze uit Kamp van Koningsbrugge, als je het niet meer ziet zitten, zit je pas op 40%. Om dat helder te houden. Dan kun je gewoon zeggen: 'kom op jongens, doorgaan!' en dan lukt het ook wel met elkaar.

Negatieve energie en doemdenken zijn zaken waar ze slecht tegen kan. Juist als mensen zeggen het kan niet denkt ze vaak heel praktisch dat als het niet linksom lukt het misschien via rechtsom wel. Een kloof tussen haar werken bij Defensie en de rest

Voor reservisten zijn er ook veel ceremoniële taken, er is dus ook regelmatig een inzet waarbij geen sprake is van geweld. Bijvoorbeeld als kransdrager bij de ceremonie op de Grebbeberg.

van haar leven ervaart Rosemarijn eigenlijk niet, misschien juist omdat je als reservist met één been in Defensie staat en met het andere been compleet in de burgermaatschappij. Het was wel zo dat ze, toen ze net begon, rare blikken kreeg en opmerkingen als: 'waarom ga jij bij Defensie, je hebt drie kinderen?' Ook begon de oorlog Rusland-Oekraïne toen net en vroegen mensen: 'Moet je dan meteen naar het front?' Aanvankelijk heeft ze veel moeten uitleggen wat ze wel en niet doet. Als reservist is de opdracht in principe het beschermen en bewaken van Nederlands grondgebied. Nu wordt dat uitleggen steeds minder al zijn er nog steeds mensen als ze horen dat ze reservist is zeggen: 'huh, jij?'. Mensen denken soms ook dat ze te lief is, tot ze haar een keer in actie tegenkomen.

In het ziekenhuis komt ze veel mensen tegen, ook jongeren die nog geen idee hebben wat ze willen, daartegen zegt ze:

'doe een dienstjaar bij Defensie, je wordt er nooit slechter op.'

Je leert discipline aan, je leert samenwerken, je leert communiceren, vooruitdenken, plannen.

Je leert letterlijk jezelf kennen.'

Zoeken naar balans

Het is wel eens zoeken naar balans tussen werk, gezin en haar taken als reservist, zeker nu er een opleiding is bijgekomen. Daarbij moet ze prioriteren en soms harde keuzes maken want niet alles kan tegelijk. Dus als er een oefening of inzet is dan stapt ze in de auto en gaat de knop om. Het scheelt daarbij dat ze weet dat het thuis goed wordt opgevangen dus dan kan ze met een gerust hart gaan. Juist omdat je weet dat de basis goed is.

Rosemarijn heeft als reservist bij Defensie geen ervaring met geestelijk verzorgers. Dit komt, omdat geestelijke verzorging bij de reservisten nog in de kinderschoenen staat. Door het toenemende aantal reservisten wordt die vraag steeds urgenter. Binnen de Dienst Geestelijk Verzorging heeft deze vraag de aandacht. Rosemarijn beaamt dat het goed is om te kijken naar hoe geestelijke verzorging ingezet kan worden voor reservisten.

Drijfveer

Van betekenis zijn op de momenten dat het ertoe doet, dat is wat haar drijft. Zowel in haar werk in het ziekenhuis als in haar werken bij Defensie. Ze heeft een actieve houding en wil zorgen voor het kwetsbare, oog hebben voor het kwetsbare. Bij Defensie gaat het dan specifiek om de veiligheid op crisismomenten en in het ziekenhuis om de patiënten om je heen. Ze kan niet gemakkelijk stil blijven zitten op het moment dat er iets aan de hand is. Juist omdat ze een gezin heeft is ze zich bewust van dat belang. Want als het verderop niet goed geregeld is dan weet je dat het ook vanzelf dichterbij komt. Op het moment dat het nodig is zal ze zich dus daarvoor inzetten, ook vanuit het vertrouwen dat het thuis goed geregeld is. Daar ligt dan ook de kracht van het thuisfront, net als bij beroepsmilitairen.

Inzet

Voor reservisten zijn er ook veel ceremoniële taken, er is dus ook regelmatig een inzet waarbij geen sprake is van geweld. Bijvoorbeeld als kransdrager bij de ceremonie op de Grebbeberg. Een hele mooie rol om daaraan bij te mogen dragen, omdat je beseft dat zoveel soldaten en anderen daar hebben gevochten en het leven hebben gelaten. Hun leven voor onze vrijheid. Of Prinsjesdag, het Sinterklaasjournaal toen Defensie betrokken was bij de logistiek en pakjeslevering. Maar ook grote inzetten waarin het bijzonder is om daarin als reservist met beroeps en andere diensten samen te werken.

Rosemarijn kan het mensen echt aanraden reservist te worden. In het ziekenhuis komt ze veel mensen tegen, ook jongeren die nog geen idee hebben wat ze willen, daartegen zegt ze: 'doe een dienstjaar bij Defensie, je wordt er nooit slechter op. Je leert discipline aan, je leert samenwerken, je leert communiceren, vooruitdenken, plannen. Je leert letterlijk jezelf kennen.' •

Er is niets zo helend als een luisterend mens

Sinds een paar maanden zitten protestants geestelijk verzorgers Wim Bos en André de Oude (beide van 1963) met functioneel leeftijdsontslag achter de geraniums. Bij elkaar opgeteld hebben ze ruim vier decennia ervaring binnen de krijgsmacht: André werkte voor de Marechaussee en de Marine, Wim in de Landmacht bij onder meer de Pantserinfanterie, Veteranenwerk, Jistarc en later op de Amersfoortse Bernhardkazerne. Wat dreef hen naar Defensie? En hoe hielden ze het vol al die jaren? Sjoerd Muller sprak hen beide.

Hoe verhoudt bij jullie de predikant zich tot de geestelijk verzorger?

Wim: 'Ik ben in de eerste plaats toch dominee, en dan pas geestelijk verzorger. Het tweede volgt vanuit het eerste. Ik heb de zending en de geloofsinhoud van de kerk nodig om invulling te geven aan mijn werk als geestelijk verzorger binnen Defensie. Maar het omgaan met andersdenkenden en andersgelovigen heeft me altijd erg aangesproken. Wat mij hielp bij de keuze voor geestelijke verzorging was mijn dienstplicht: de kameraadschap en het familiale van de krijgsmacht vond en vind ik geweldig. Of er in mijn diensttijd al gebruik werd gemaakt van geestelijk verzorging? Ja, maar het bleef op het niveau dat een pater of dominee een videoband opzette in een lokaal en zelf pas na drie kwartier terugkwam om de groep een aantal vragen te stellen. Dat was geen voorbeeld, in die zin.'

André: 'Het werk van geestelijk verzorger houdt in dat je er bent voor iedereen, van atheïst tot orthodox gelovige. Maar ik stel me binnen Defensie wel altijd voor als dominee. Ik ben immers gezond door de protestantse kerk. En ik merk dat mijn gesprekspartners dat ook beseften: die wisten dat ze tegenover iemand zaten die geloofde, die weet heeft van God. En veel van hen waren daar ook nieuwsgierig naar. Een spijkerharde Ajax-hooligan die aan het eind van zijn latijn was, vroeg mij eens met hem te bidden. Dat zou hij niet gevraagd hebben aan een humanistisch raadsman, zo eerlijk moeten we ook zijn. Ik ben altijd gefascineerd door mensen die buiten de kerk leven, of die op het randje daarvan balanceren. Ik was eerder jarenlang werkzaam in het justitiepas-

Wim Bos en André de Oude

Wat mij hielp bij de keuze voor geestelijke verzorging was mijn dienstplicht: de kameraadschap en het familiale van de krijgsmacht vond en vind ik geweldig.

toraat, dat heeft veel raakvlakken met de wereld van Defensie.'

Wat heeft Defensie jullie gebracht?

André: 'Het heeft me anders laten kijken naar mezelf als dominee, en naar mezelf als gelovige. Ik heb gesprekken gevoerd op het scherpst van de snede: waar sta je voor, wat vind je belangrijk? En in dat kielzog: waar ben ikzelf? Als mens? Als christen? Dat gaat twee kanten op. Ik heb me verdiept in therapie en psychologie, want pastoraat is bij uitstek therapeutisch. Er is niets zo helend als een luisterend mens.

Iemand die desnoods twee uur met je gaat zitten en bij wie je kwetsbaar en breekbaar mag zijn. Onbevooroordeeld, met eerlijke belangstelling. Dat kun je nergens kopen. Die pastorale nabijheid heeft ook een zekere rijping nodig. Je moet iets hebben mee-gemaakt in het leven. Een geestelijk verzorger van 24 jaar is niet te vergelijken met iemand van 58.'

Wim: 'Ik heb ook veel mooie momenten meege-maakt. Échte gesprekken zijn pareltjes die je mee-neemt in je verdere leven. Maar het werk binnen Defensie heeft me ook veel gekost: de stress van missies, bijvoorbeeld naar Afghanistan. Dat zet het leven thuis erg onder druk. En ik heb me in mijn werk soms ook nutteloos gevoeld. Als iedereen druk bezig is met een militaire oefening kun je jezelf als geestelijk verzorger behoorlijk verloren voelen. Je opereert altijd aan de rand. Dat heeft uiteindelijk ook consequenties voor je geloof. Ik had weleens het gevoel dat ik alle grond onder mijn voeten verloor, dat ik God compleet kwijt was. Maar het leidde uiteindelijk tot een nieuw geloof, met nieuwe vragen en nieuwe antwoorden. En dat is goed.'

**Op het punt waar mensen zich afvragen
wie ze zijn en wat ze in vredesnaam
allemaal met hun leven aan het doen
zijn, dan proef ik daarin
de Geest van God.**

André: 'Laatst kwam mijn dochter naar me toe, inmiddels een volwassen vrouw. In een eerlijk gesprek vertelde ze me dat ze in haar leven last heeft van verlatingsangst; in de liefde, in relaties. Dat kwam door mij. Doordat ik voor mijn werk zo vaak wegging. En weer thuiskwam, om dan vervolgens wéér weg te gaan. Ik schrok van haar verhaal. Maar dat is wel de prijs die dit werk van je vraagt.'

Is God te vinden binnen de wereld van Defensie?
André: 'Maar natuurlijk. Waar is God immers niet te vinden? Voor mij is Hij te vinden in de kwetsbaarheid van mensen. Ik ga ervan uit dat ieder mens door God gemaakt én beziel is door de 'ruach', de levensschepende geestkracht van Hemzelf. Op het punt waar mensen zich afvragen wie ze zijn en wat ze in vredesnaam allemaal met hun leven aan het doen zijn, dan proef ik daarin de Geest van God. Impliciet is hij dus overall aanwezig. Maar alles heeft zijn moment: een Schotse kapitein die met een groep welgestelde jongeren in een storm belandde, stak op zee, toen de nood het hoogst was, de handen uit de mouwen. Het dankgebed kwam pas na afloop op de kade. Geloof ontslaat je nooit van gezond verstand.'

Wim: 'Ik raakte aan het heilige in gesprekken, of tijdens vieringen. Maar vooral in hoe mensen op me reageerden. Daarin zie ik net als André de Geest van

God aan het werk. Maar het leidde bij mij ook tot moeilijke vragen over wie God is en wat ik nog van Hem kan verwachten. Wat daarop nu mijn antwoord zou zijn? Dan denk ik aan het verhaal van Elia, als hij op de vlucht is voor Izebel en in een diepe depressie belandt. Bij de berg Horeb krijgt hij een Godservaring, maar niet in een zware storm of in een heftige aardbeving, maar, zoals Martin Buber het verwoordt, 'in een stem van wegzwevend zwijgen'. Zoiets ontroert me. Wat het is? Het is bijna niets, maar tegelijkertijd is het alles. Zelfs in de stilte komt God volop ter sprake.' •

Het volledige gesprek met Wim Bos en André de Oude is te luisteren op ons podcastkanaal "Op de plaats, rust". Gebruik daarvoor de QR-code.

Jan Peter van Bruggen

In dienst van de koning van vrede

De militair is een gemotiveerd mens. De dominee ook. De dominee is geïnteresseerd in de mens achter de militair. Sluit dat aan bij wat militairen van een dominee verlangen? Vanuit bijna 25 jaar ervaring als krijgsmachtspredikant vergelijk ik de motivatie van de militair en de dominee. Ik ga daarbij uit van mijn proefschrift 'Morele grenzen in oorlogsgebied' dat ik op 19 september 2025 verdedigde. Het boek is gebaseerd op onderzoek onder militairen die waren uitgezonden naar Uruzgan, Afghanistan.

Ik heb het boek geschreven omdat ik mijn dankbaarheid wilde tonen voor het vertrouwen dat ik als dominee van militairen kreeg, en om mijn ervaringen nuttig te maken voor de komende tijd. Dit artikel geeft niet een volledig beeld dat recht doet aan het morele denken van militairen. Dat is wel te vinden in het boek dat als doel heeft om inzicht te geven in wat militairen zelf denken.

De militair als mens, en de mens als militair

Voor veel militairen is het een kinderdroom die uitkomt. Militaire identiteit is diepgeworteld in persoonlijk leven. 'Ouders als beschermers en kinderen als ontdekkers' is een patroon dat naar voren komt in verhalen van militairen. Besef van goed en kwaad wordt verbonden met ouders, en met de krijgsmacht waarin ze trots en zelfontplooiing vinden.

Door vooral op zoek te gaan naar de mens in de militair, kan de GV'er de indruk wekken die twee los te koppelen. Daarmee creëert de GV afstand tot militairen en tot de organisatie. Krijgsmacht en militairen vinden elkaar juist in de synergie van persoon en professionele strijder. Dat er tussen de mens en de militair allermindst een tegenstelling hoeft te bestaan, is al door Augustinus beschreven. Hij noemde militairen mensen met een hoge roeping. Alleen de bidende strijders in Christus' koninkrijk bewegen zich volgens de kerkvader op een hoger niveau.

Moreel zelfbeeld van militairen

Nederlandse militairen zijn terughoudend in hoe ze zichzelf in moreel opzicht typeren. Grote idealen zijn verdacht, vinden de meesten. Tegelijk hebben ze een enorme drive om het goede te doen in oorlogsgebied.

Ze vinden van zichzelf dat ze een sterk rechtvaardigheidsgevoel hebben. De erkenning voor hun rechtvaardigheidsgevoel vinden ze bij elkaar. Met de krijgsmacht is er een spanningsveld, en tot de politiek en samenleving is er een grote afstand.

Moreel besef is voor militairen vooral een militaire zaak. Wie de verbinding wil leggen met recht, waarden en normen, moet onder de huid van militairen durven te kruipen.

Unieke ervaringen en het doorgaande levensverhaal

Militairen stellen zich in op onbegrip. Dat heeft te maken met de Nederlandse cultuur waarin weinig aandacht is voor wat eigen is aan het militaire optreden: een beheerste toepassing van geweld bij uiterste noodzaak. Handelsbelangen en de scheiding van kerk en staat zorgden voor een achtergrondpositie van militairen in de samenleving. Miskennis is iets waar je maar beter van uit kunt gaan, vinden militairen.

Militairen worden getraind om tegenstanders te identificeren en zo nodig uit te schakelen. Op tegenwerking en onbegrip vanuit eigen organisatie en vanuit politieke leiding zijn ze veel minder voorbereid.

De unieke ervaringen van militairen krijgen daardoor al snel een onvergelijkbaar karakter. 'Er is toch niemand die het begrijpt', vinden militairen. De onjuiste beeldvorming van hun inzet, vaak al tijdens de missie, ervaren militairen als pijnlijk. Het raakt het diepste van hun wezen waarvoor ze tot het uiterste gaan.

**Nederland kent een strikte scheiding
van kerk en staat. Dominees en andere
geestelijke verzorgers bewegen zich
daardoor op vreemd terrein.**

Militairen worden getraind om tegenstanders te identificeren en zo nodig uit te schakelen. Op tegenwerking en onbegrip vanuit eigen organisatie en vanuit politieke leiding zijn ze veel minder voorbereid. Onjuiste beeldvorming en gebrek aan erkenning vinden militairen terug in de samenleving, en soms ook in hun persoonlijke leven. Dit stelt hoge eisen aan de dominee die als roeping heeft om begrip en nabijheid voor militairen waar te maken. Tegelijk: wat is er meer passend voor een dominee dan verbindingen te leggen tussen wat uniek, persoonlijk is, en de vrede die in de wereld gediend kan worden?

Positionering GV

Nederland kent een strikte scheiding van kerk en staat. Dominees en andere geestelijke verzorgers bewegen zich daardoor op vreemd terrein. Ze worden gestuurd door organen die geen zeggenschap hebben in de krijgsmacht, en aangestuurd door collegiale en ambtenaarlijke organen binnen Defensie. Over twee, niet zelden tegenstrijdige sporen, bewegen geestelijk

verzorgers zich in een gebied waar niemand het alleen voor het zeggen heeft. Dit betekent veel vrijheid en veel variatie in hoe geestelijk verzorgers hun taak invullen.

Deze vrijheid wordt gezien als een noodzakelijke voorwaarde om je werk te kunnen doen als geestelijk verzorger. Maar een GV'er bij Defensie werkt in een omgeving waar alles strikt geregeld is. Gedrag en wetten zijn via inzichtelijke lijnen verbonden. En dat is maar goed ook. De krijgsmacht laat zien hoe de grenzen van de samenleving met uiterste inzet en desnoods met geweld verzekerd moeten worden. Dit raakt het werk van de dominee bij de krijgsmacht. Voor een deel onttrekt ons werk zich aan de hiërarchische structuren zodat wij het persoonlijke de juiste en hoogste aandacht kunnen geven. Maar waar het onze bijdrage aan de vorming van militairen betreft, bevinden wij ons in een ander verhaal. Daar is niet vrijheid het hoogste adagium, maar verantwoordelijkheid. Het morele bewustzijn van alle militairen is

onze hoogste roeping. En dan kun je niet afwachten of een militair interesse heeft. Dit deel van onze roeping vraagt dat we niet afwachten of een geestelijk verzorger wel tijd, zin, interesse en vaardigheden heeft om morele vorming invulling te geven. Het vraagt ook dat we ons werk in hoge mate op elkaar afstemmen, zodat militairen op ons kunnen rekenen en op ons kunnen terugvallen.

Een dominee staat met één been in de samenleving, en met het andere been in de krijgsmacht. Tegelijk is een dominee één persoon. Het vraagt zelfbeheersing en balanceerkunst om trouw te blijven aan de roeping van kerk en krijgsmacht tegelijk.

Grenzeloze inzet en grenzeloze toewijding

De ruimte voor levensvragen en de ruimte voor vragen die eigen zijn aan militairen, beide ruimtes dienen dominees te bewaken. Sinds het Tribunaal van Neurenberg kan ieder mens in onze wereld weten dat het opvolgen van bevelen en menselijkheid niet uit elkaar te halen zijn. Mijn onderzoek geeft voorbeelden van hoe militairen zich daarvan bewust zijn. Wanneer hun verantwoordelijkheidsbesef de goede aandacht krijgt, blijft het zicht op menselijkheid in oorlogsgebied bewaart. En alleen dan.

Ik heb de afgelopen decennia meegemaakt hoe er meer en meer professionele aandacht van de geeste-

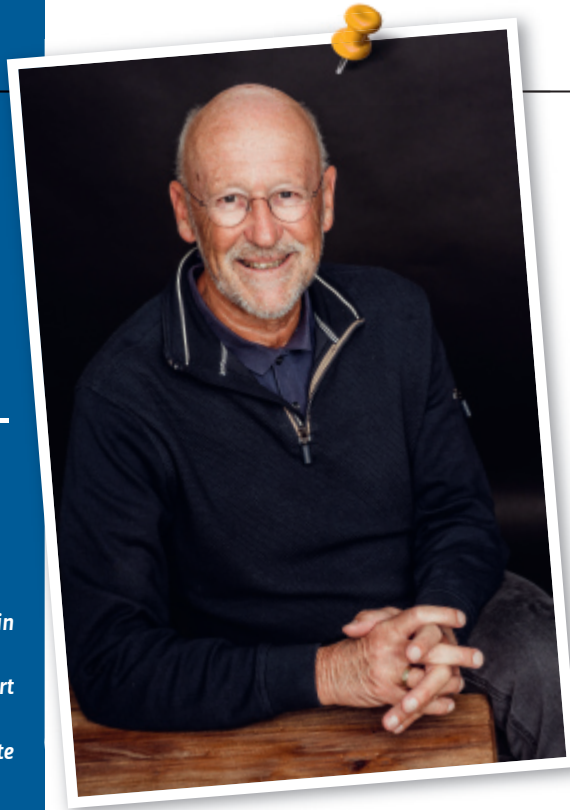
lijke verzorging kwam voor morele vorming. Ik heb daar van harte aan meegewerkt en ben dankbaar voor de gegroeide samenwerking tussen geestelijke verzorging en ethieeducatie bij de krijgsmacht. Ik weet ook dat het kader en de organisatie van de geestelijke verzorging soms nog in het teken staan van vrijblijvendheid waarin ons werk geplaatst wordt. Maar het werk van een dominee betreft niet alleen de persoon van de militairen, maar ook de taak die alle militairen samen hebben. We delen dezelfde idealen van vrede en recht en hebben daarbij een eigen roeping. Die vraagt om dezelfde inzet en toewijding als voor militairen heel gewoon is.

Wie ben je voor wie?

Er is slechts één persoon die de kinderdromen en de ervaringen van militairen verbindt met wereldvrede. Hem heb ik mogen dienen. Hem mogen dominees bij Defensie dienen. Van Jezus Christus, Koning van de vrede, mogen wij een teken zijn. Dat betekent dat onze woorden niet alleen mooie woorden zijn, maar ook doorwerken in daden en acties. Mooie woorden zijn wel het laatste waar wij mee moeten aankomen. We zijn niet alleen present, maar representeren onder militairen onze Koning. Persoonlijk en dichtbij en zonder aanzien des persoons. We vertegenwoordigen de ene Koning die vrede als woord en als groet in de mond mag nemen. Alleen met Hem blijft vrede een bereikbaar ideaal. •

CIO-M (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken – Militair)

Chris van den Berg draait al jaren mee in het werk van de CIO-M. Wat motiveert hem om al zo lang hierbij betrokken te zijn en waar is het CIO-M in het afgelopen jaar mee bezig geweest? Chris van den Berg vertelt over zijn taak en drijfveren.

Diverse verantwoordelijkheden

Voor het CIO-M was 2025 een relatief rustig jaar, in de zin dat er niet heel veel dingen uit Den Haag op ons afkwamen. Toch was er voldoende te doen. Allereerst omdat de vacature van Hoofdkrijgsmachtspredikant ontstond. Het CIO-M is verantwoordelijk om iemand voor te dragen om Hoofdkrijgsmachtspredikant te worden, dus daar is het druk mee geweest. Een goede gewoonte is dat het CIO-M een sollicitatie adviescommissie instelt. Daar maakt een aantal leden van het CIO-M deel van uit, ook een aantal krijgsmachtspredikanten die door collega's naar voren worden geschoven, aangevuld door de secretaris van het CIO-M (Chris zelf) en dit keer voor het eerst een onafhankelijke voorzitter in de persoon van

Pieter Vos (Hoogleraar ethiek en geestelijke verzorging krijgsmacht op de PThU). Er is een profielbeschrijving opgesteld, rekening houdend met de veranderende situatie in vergelijking met vier jaar geleden en vervolgens zijn de krijgsmachtspredikanten in de gelegenheid gesteld te solliciteren. Na de gesprekken bleek dat de commissie snel op een lijn zat en kon zij een voordracht doen. Inmiddels is de benoeming rondgekomen en per 1 februari 2026 is Kees Jan Rodenburg de nieuwe Hoofdkrijgsmachtspredikant. Behalve deze taak, die zich om de zoveel jaar voordoet, is er ieder jaar een aantal vacatures binnen de Protestantse Geestelijke Verzorging. Er worden altijd een aantal sollicitatiecommissies opgetuigd en daar zit per commissie een lid vanuit het CIO-M in,

Ooit is met het Ministerie van Defensie afgesproken dat het aantal geestelijk verzorgers meebeweegt met de omvang van Defensie.

die commissies dragen kandidaten voor. Deze kandidaat moet ook een zendende instantie achter zich hebben. Die zendende instanties moeten op hun beurt zitting hebben in het CIO, dit is een soort moederorgaan waar het CIO-M een subcommissie van is. Hiernaast is het CIO-M ook een soort praatpaal en sparringpartner van de Hoofdkrijgsmachtspredikant. Het CIO-M kan meedenken en ook zelf actief gedachten aanreiken. De Hoofdkrijgsmachtspredikant maakt deel uit van het CIO-M maar heeft geen stemrecht, net zoals de voorzitter en de secretaris dit niet hebben. Naast deze drie taken, waarvan de eerste taak niet ieder jaar voorbijkomt, zijn er de studiedagen van PGV en CIO-M en de reguliere vergaderingen van het CIO-M. Deze vergaderingen zijn in principe elke twee maanden. Het CIO-M kent op dit moment formeel één vacature.

Groei van predikantenbestand

Binnen het CIO-M wordt met de Hoofdkrijgsmachtspredikant en de predikant-secretaris nagedacht over de groei van het aantal krijgsmachtspredikanten. Ooit is met het Ministerie van Defensie afgesproken dat het aantal geestelijk verzorgers meebeweegt met de omvang van Defensie. Dus als het aantal eenheden bij Defensie krimpt, krimpt de DGV mee en wanneer Defensie groeit groeit de DGV mee. Momenteel wil Defensie enorm snel groeien en dat vraagt dus ook een groei van de DGV. Dat is best een lastige opgave, want waar kunnen we zoveel geestelijk verzorgers vinden? We zien namelijk een verschraving in het aanbod en tevens een vergrijzing van de geestelijk verzorgers. Moeten al die nieuwe geestelijk verzorgers

ook academisch gevormd zijn (zoals we nu verwachten) of kunnen er ook mensen met een hbo-opleiding werken, en wat betekent dat dan? Kun je bijvoorbeeld mensen in dienst hebben die niet meer uitzendbaar zijn, maar prima zouden kunnen functioneren op Beukbergen (vormingscentrum DGV). En hoe kunnen we aandacht vragen voor deze vacatures? Is het bijvoorbeeld mogelijk in dagbladen als Trouw, Nederlands Dagblad en Reformatorisch Dagblad vacatures voor geestelijk verzorgers bij Defensie te plaatsen? Voor de werving van personeel doet Defensie veel met social media, maar werkt dat ook voor onze specifieke doelgroep? Als lid van het CIO-M kun je ook een soort verbindende schakel vormen tussen jouw kerkgenootschap en de geestelijk verzorgers bij Defensie.

Van dienstplichtige tot CIO-M-lid

Chris is ooit als dienstplichtige opgekomen, volgde de AROAG-opleiding (Aspirant reserveofficier academisch gevormde), werd geplaatst in Scheveningen en hield zich bezig met de functieomschrijvingen van de KL en de KMar. De stap naar het CIO-M kwam door zijn zwager die krijgsmachtspredikant was. Deze zwager maakte deel uit van de commissie Geestelijke verzorging militairen (van de Nederlands Gereformeerde Kerken), daarin zaten militairen en theologen met één uitzondering: de penningmeester moest een burger zijn, dat werd Chris. Na een jaar trad de voorzitter af en werd Chris gevraagd hem op te volgen en zo kwam hij als afgevaardigde van zijn kerkgenootschap in 1999 in het CIO-M terecht. In die tijd was dit echt een club van heren met status, die kwamen echt in

**Als je op uitzending bent en in
gevaarlijke situaties dan is het wel heel
fijn dat er een geestelijk verzorger is
waarbij je je verhaal kwijt kunt.**

driedelig pak, dat maakte wel indruk. Chris heeft het altijd leuk gevonden om mee te denken, te besturen. Het sprak hem aan: een leuke club en boeiend omdat het een beetje op het snijvlak ligt van enerzijds de bedrijfswereld (waarin hij werkzaam is) en anderzijds de maatschappelijke wereld. Hij heeft het altijd heel leuk gevonden die beide werelden samen te brengen, ook bij werkzaamheden voor het bestuur van Youth for Christ Nederland en een adviescommissie van Hogeschool Windesheim. Hoe kunnen deze twee werelden goed met elkaar in verband gebracht worden? Je hebt namelijk de intrinsieke motivatie nodig - wat je in een maatschappelijke organisatie wel veel ziet - maar het moet ook wel op een professionele manier gebeuren en daar kun je vanuit een bedrijfsmatige achtergrond bij helpen.

**Protestants Geestelijke Verzorging wordt ge-
waardeerd**

Een mooi moment in al die jaren dat Chris al betrokken is bij het CIO-M was toen nagedacht werd over de vulling van de GV. Hoe moest de verdeelsleutel zijn tussen de verschillende diensten bij de Geestelijke Verzorging (Protestanten, Humanisten, Rooms-Katholieken...)? Er werd gezocht naar een goede manier van onderzoek doen met een klankbordgroep vanuit de verschillende Zendende Instanties van de Diensten Geestelijke Verzorging. Het onderzoek zelf werd verricht door drie universitaire opleidingen. Bij het bevragen van de militairen bleek dat bij de militairen, voor zover ze een voorkeur uitspraken wat betreft de achtergrond van een geestelijk verzorger, de Protes-

tantse geestelijk verzorgers er goed uit sprongen. Wellicht juist ook vanwege de strakke eisen waaraan werd vastgehouden bij de aanstelling van geestelijk verzorgers wat betreft opleiding en ervaring. Als je op uitzending bent en in gevaarlijke situaties komt, dan is het wel heel fijn dat er een geestelijk verzorger is waarbij je je verhaal kwijt kunt. Juist bij een gevoel van wanhoop of bij gedachten als: we zitten hier nu wel maar we komen de kazerne niet af en of het überhaupt zin heeft is ook maar de vraag. Dan is het fijn dat er een krijgsmachtpredikant is waar je je hart kunt luchten.

Het gevoel van zinloosheid herkent Chris in elk geval niet bij zijn werkzaamheden voor het CIO-M. Hij gaat altijd met plezier naar de vergaderingen, het is een leuke club, met mensen van binnen en buiten defensie met een eigen expertise, het is een mooie mix. Eigenlijk lukt het – op een enkele keer na – altijd wel om een besluit met consensus te nemen, dat streven is er. Die enkele keer dat het niet lukt gaan ze wel verder. Wat dat betreft krijgt Chris de indruk dat er tussen kerkgenootschappen onderling meer rekening met elkaar wordt gehouden dan binnen kerkgenootschappen, daar gaat het er vaak veel harder aan toe.

Gaven zijn er om in te zetten

Chris is er al in zijn opvoeding van doordrongen dat wanneer je gaven hebt gekregen je deze ook hoort in te zetten. Zijn gaven liggen op het gebied van besturen, organiseren en meedenken, proberen oplossingen te verzinnen, analyseren. De gaven die hij heeft gekregen wil hij ook graag gebruiken en dat geeft hem ook weer energie. Soms is hij voor een vergadering vermoeid en gaat hij met meer energie weer weg. Want dan ben je goed bezig geweest, heb je met elkaar een paar problemen opgelost, een koers uitgezet en daarin je steentje bijgedragen. Dat geeft reden tot dankbaarheid, dan kun je tevreden terugkijken. Is dat spiritueel? Chris denkt van wel, professor Schilder sprak van scheppingsopdracht: je bent in de wereld, daar mag je ook wat voor doen. Door zijn bedrijfsmatige, organisatiekundige inbreng te geven, kunnen mensen beter floreren, dat is mooi om te zien.

**Juist mensen die op de rand staan van pubertijd naar volwassen worden,
een fase waarin heel veel op je afkomt, binnen je geloofsleven,
je beroep of je opleiding.**

**Als mensen zich bewust worden van de wereld om zich heen
en zich daartoe gaan verhouden.**

Werken met jonge mensen

In zijn vrijwilligerswerk ziet Chris als rode draad dat hij zich bezighoudt met organisaties die werken met jonge mensen. Windesheim, Youth for Christ en CIO-M, veel militairen zijn immers ook jong. Juist mensen die op de rand staan van pubertijd naar volwassen worden, een fase waarin heel veel op je afkomt, binnen je geloofsleven, je beroep of je opleiding. Als mensen zich bewust worden van de wereld om zich heen en zich daartoe gaan verhouden. Die drie voorbeelden gaan dus niet om jonge mensen die daar direct met hun ouders mee bezig zijn maar met coaches, docenten en dus ook krijgsmachtpredikanten, om te helpen zoeken naar een richting en koers in hun leven.

Zelf had Chris in zijn jonge jaren twee belangrijke richtpunten. Een heel fijne predikant die oog en oor had voor jongeren en ook zelf de weg wees. En een soort studentenvereniging: een club van mensen tussen 17 en 22. Iedereen studeerde al maar in het weekend kwamen ze allemaal terug naar Zwolle, met elkaar zochten ze dingen uit en zetten ze dingen op, nodigden sprekers uit, organiseerden weekenden. Ze waren belangrijk voor de mens die Chris geworden is. •

Samenstelling CIO-M per ultimo 2025

M.J.M. van den Brink
A.M. Hage
J.H. Harrewijn
R. de Groot
E.N. van der Hoog
A.J. van Limbeek
A. Mons
H. Morsink
D. Pranger
vacature
H. Steenhuis
J.P. van der Steen
H.C.F. van den Berg

Nederlandse Gereformeerde Kerken
Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland
Hersteld Hervormde Kerk
Remonstrantse Broederschap (tevens Doopsgezinde Sociëteit)
Protestantse Kerk in Nederland
Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland
Unie ABC
Onafhankelijk voorzitter
Protestantse Kerk in Nederland
Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten
Protestantse Kerk in Nederland
Oud-Katholieke Kerk van Nederland
Ambtelijk secret aris

G.J. van der Ende (tot 1 feb.)	PKN	Hoofdkrijgsmachtpredikant, Den Haag
C.J. Rodenburg (per 1 feb.)	PKN	Hoofdkrijgsmachtpredikant, Den Haag
C. Sloots	PKN	Predikant-secretaris, Den Haag
A.P.S. van der Meulen	PKN	Coördinator Morele Vorming

Koninklijke Landmacht

M.P.D. Barth	PKN	Sergeant-majoor Scheickkazerne, Soesterberg
D. van den Bosch-Heij	PKN	Engelbrecht van Nassaukazerne, Roosendaal
E.R. de Braak	NGK	Johannes Postkazerne, Havelte
J.D. de Bruin	VPE	Hoofd GV KL, Utrecht
W. de Bruin	CGK	Luitenant-kolonel Tonnetkazerne, 't Harde
W. van Domselaar	PKN	MRC/CMH, Doorn/Utrecht
P.J. Doorn	PKN	Oranjekazerne, Arnhem
H.A. Hoorn	PKN	Generaal Spoorkazerne, Ermelo
H.C. Knecht-de Boer	PKN	Johannes Postkazerne, Havelte
C.I. Meeuwenoord-Karsten	PKN	Kromhoutkazerne, Utrecht
T.S. van der Schaaf	PKN	Johannes Postkazerne, Havelte
K.C. Smouter	NGK	Generaal-majoor de Ruyter van Steveninckkazerne, Oirschot
H. Velten	UNIE-ABC	Johan Willem Frisokazerne, Assen
J. Verboom	PKN	Kromhoutkazerne, Utrecht
A.L. Verduijn	PKN	Luitenant-kolonel Tonnetkazerne, 't Harde
J. Vos	VEG	Generaal-majoor de Ruyter van Steveninckkazerne, Oirschot

Koninklijke Luchtmacht

D.J. Bierenbroodspot	PKN	Vliegbasis Volkel
G.A. den Broeder	NGK	Vliegbasis Gilze-Rijen
H. Prins	NGK	Vliegbasis Leeuwarden
R. Nederveen	HHK	Vliegbasis Woensdrecht

Koninklijke Marine

A.H. ten Brinke	VPE	Erfprins, Den Helder
H. van Eeken	CGK	Onderzeedienst, Den Helder
E. Groot Karsijn	PKN	Van Ghentkazerne, Rotterdam
J.P. Kromhout van der Meer	PKN	DMI, Den Helder
S.H. Muller	PKN	Mijnendienst, Den Helder
G.P.R. Pennekamp	PKN	SATG, Den Helder
D.A.J. Scholtens	PKN	Koninklijk Instituut voor de Marine, Den Helder
J.C. Trouwborst	PKN	Hoofd GV KM, Den Helder
J. Wojcik	OKK	Marinebasis Parera, Curaçao

Koninklijke Marechaussee

W.J. Bakker	PKN	Willem III-kazerne, Apeldoorn
L.G. Bos	PKN	Plein-Kalvermarkt-complex, Den Haag
G.B.H. Brunsveld	Rem	Koningin Maximakazerne, Badhoevedorp
M. van der Kamp	NGK	Koningin Maximakazerne, Badhoevedorp
J. Kommerie	HHK	Prinses Beatrixkazerne, Den Haag
D.H.T. Postuma	NGK	Willem III-kazerne, Apeldoorn
J. Vogel	PKN	Camp New Amsterdam, Soesterberg

Vormingswerk

M. Dangremond	PKN	Beukbergen, Huis ter Heide
H. Nováková	Rem	Beukbergen, Huis ter Heide
H.D. Huiting	UNIE-ABC	Beukbergen, Huis ter Heide (tot 1 feb.)

Veteranenwerk

G. van Driesten	PKN	Veteraneninstituut, Doorn
-----------------	-----	---------------------------

In 2025 en begin 2026 bij uitzending betrokken predikanten

M.P.D. Barth	Polen
D.J. Bierenbroodspot	Polen
L.G. Bos	Irak
W. de Bruin	Estland
H. van Eeken	aan boord Zr.Ms. Joh. de Witt
H.C. Knecht-de Boer	Bosnië
D.A.J. Scholtens	aan boord Zr.Ms. Friesland
W.J. van Sintmaartensdijk	Estland
A.L. Verduijn	Litouwen
J. Vogel	aan boord Zr.Ms. De Ruyter

Afscheid van de Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging namen

W. Bos	PKN
A.F. de Oude	PKN
H.D. Huiting	UNIE-ABC
W.J. van Sintmaartensdijk	PKN

Vrijwilliger

I.J. Smedema

Betekenis van de afkortingen van de kerkgemeenschappen z.o.z.

Betekenis van de afkortingen van de kerkgenootschappen

UNIE-ABC	Alliantie van Baptisten en CAMA-gemeenten
CGK	Christelijke Gereformeerde Kerken
HHK	Hersteld Hervormde Kerk
NGK	Nederlandse Gereformeerde Kerken
OKK	Oud-Katholieke Kerk van Nederland
PKN	Protestantse Kerk in Nederland
Rem	Remonstrantse Broederschap
VEG	Bond van Vrije Evangelische Gemeenten
VPE	Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten

